

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

2022

Nikola Pytlová

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra technické a informační výchovy

Diplomová práce

Bc. Nikola Pytlová

Tvorba autorské knihy zaměřené na ochranu zvířat a přírody s podporou
rozvoje předčtenářské gramotnosti pro děti v mateřské škole

Olomouc 2022

vedoucí práce: Mgr. Jan Kubrický, PhD.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma „Tvorba autorské knihy zaměřené na ochranu zvířat a přírody s podporou rozvoje předčtenářské gramotnosti pro děti v mateřské škole“ vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Jana Kubrického, PhD., a použila jen uvedených zdrojů a literatury.

V Olomouci dne 1. 4. 2022

.....
Bc. Nikola Pytlová

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své práce Mgr. Janu Kubrickému, PhD. za volnou ruku v oblasti tvorby a realizace vlastních nápadů vedoucích ke splnění mého snu v podobě autorské knihy, za vstřícnost, cenné rady a odborné vedení práce. Také bych ráda poděkovala své rodině za veškerou podporu v průběhu celého studia.

Obsah

TEORETICKÁ ČÁST	9
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ A SOUVISEJÍCÍCH OBLASTÍ.....	11
1.1 Předškolní věk.....	11
1.2 Čtení.....	12
1.2.1 Dovednost čtení	13
1.3 Čtenářská gramotnost.....	13
1.4 Ekologie.....	16
1.5 Ekologická výchova.....	16
1.6 Environmentální výchova	16
1.7 Environmentalistika	17
1.8 Environmentální senzitivita	17
1.9 EVVO	18
2 PŘEDČTENÁŘSKÉ DOVEDNOSTI.....	19
2.1 Rozvoj vyjadřování a řeči	19
2.1.1 Slovní zásoba.....	19
2.1.2 Jazykový cit	20
2.1.3 Rychlá reakce, jmenování.....	20
2.2 Rozvoj zrakového vnímání	20
2.3 Rozvoj sluchového vnímání.....	21
2.4 Rozvoj paměti, pozornosti a představivosti	21
2.5 Předčtenářské dovednosti ve vztahu s pravolevou orientací	22
2.6 Rozvoj jemné a hrubé motoriky, grafomotoriky	23
3 KNIHA A ČTENÍ DĚTÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU.....	24
3.1 Význam knihy pro dětský věk.....	24
3.2 Kdy a jak se učí dítě číst	24
3.3 Čtení u předškolních dětí v historii	25
3.4 Učení čtení dnes.....	26
3.5 Úloha rodiny ve vztahu dítěte ke čtení.....	27
3.6 Kompetence učitele předškolního vzdělávání ke čtení knih	29
3.7 Vztah dítěte ke knize.....	30
3.8 Způsoby motivačních prvků pro setkávání dítěte s knihou	30
3.8.1 Motivační loutka jako prostředník	30
3.8.2 Dětská literatura	30
3.8.3 Pobyt venku za každého počasí	31
3.8.4 Rozhovory nad knihou.....	31
3.9 Ilustrace v dětské knize	32
4 PŘÍRODA A DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	33
4.1 Význam přírody pro dětský věk.....	33
4.2 Psychologická východiska pro environmentální výchovu	35
5 PŘEDČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST A ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA	
V RVP PV	36

5.1	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.....	36
5.2	Vzdělávací cíle.....	38
5.3	Vzdělávací oblasti.....	39
5.4	Dítě a jeho tělo.....	40
5.5	Dítě a jeho psychika.....	41
5.6	Dítě a ten druhý.....	42
5.7	Dítě a společnost.....	42
5.8	Dítě a svět.....	43
PRAKTICKÁ ČÁST.....		44
6	PROCES TVORBY AUTORSKÉ KNIHY A JEJÍCH DOPLŇKŮ.....	44
6.1	Koncept a charakteristika textu pro mateřské školy.....	44
6.2	Motivace a inspirace.....	44
6.3	Popis tvorby autorské knihy.....	45
6.3.1	Příběhy.....	45
6.3.2	Ilustrace.....	46
6.3.3	Doplňkové činnosti v příbězích.....	47
6.3.4	Vazba.....	47
6.4	Popis tvorby internetové příručky.....	47
6.5	Popis tvorby pracovních listů.....	49
7	TVORBA PROJEKTU.....	50
7.1	Den první: „Vyprávějí kapky rosy, že se v lese skrývá kdosi“.....	53
7.2	Den druhý: „Když je bolest trápení, kdopak od něj uleví?“.....	58
7.3	Den třetí: „Za obrovské slzičky mohou rozbité skleničky“.....	63
7.4	Den čtvrtý: „To je hluk, no to jsou rány, to k nám nejdou kamarádi!“.....	68
7.5	Den pátý: „Kdopak se tu v mechu krčí, steskem, strachem nahlas skučí?“.....	73
8	CELKOVÉ VYHODNOCENÍ REALIZACE PROJEKTU.....	79
ZÁVĚR.....		82
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		84
INTERNETOVÉ ZDROJE.....		85
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....		86
SEZNAM PŘÍLOH.....		87
PŘÍLOHY.....		88

ÚVOD

Čtení je pro mnohé dospělé již zanedbatelnou samozřejmostí. Většina z nás, a nebojím se říct, že valná většina, již zapomněla na složitý proces osvojování si schopnosti a dovednosti – číst. Proces čtení je dlouhá cesta, na kterou se děti vydávají už poměrně velmi brzy. Již od prvních nádechů na tomto světě je dítě provázeno písmeny a důrazem na jejich význam a pochopení, všudypřítomnými popisky, texty, ale i prvními písničkami, říkankami, básničkami a příběhy. Příběhy rozvíjejí fantazii, představivost, myšlení a spousta dalších pro člověka důležitých oblastí, včetně formování našeho fyzického i duševního vývoje. Skrze čtení dovolujeme své slovní zásobě růst, modifikujeme a zkvalitňujeme řečový projev včetně projevu estetického. Čtení nám v prvních letech života zprostředkovávají především dětské knihy. Pohádkové příběhy mají kouzlo nejen všeobecného rozvoje, ale také schopnost vzbuzení nových, dosud možná i nepoznaných pocitů a navázání hlubokých citových vazeb. Knihy dokážou svým fantazijním a kouzelným způsobem přiblížit svět přírody a zvířat natolik, že je tento vztah zautomatizován. A o to jde především. Aby děti v brzkém věku přijaly přírodu za důležitou součást života, kterou je potřeba ochraňovat, podporovat a bránit, jelikož je to to nejcennější, co máme a na což se v dnešní době často zapomíná. To mě také přivedlo k výběru tohoto tématu. Odhodlání prohloubit a pěstovat lásku k přírodě a zvířatům ve věku, který je nejvíce lačný nejen po nových informacích a zkušenostech, ale i pro navazování hlubokých citových vazeb, které mají největší šanci udržet se až do dospělého věku.

Hlavním cílem diplomové práce je vytvořit a následně použít autorské příběhy orientované na ochranu zvířat a přírody s podporou předčtenářské gramotnosti v prostředí mateřské školy a ověřit tak jejich uplatnění v přímém vzdělávacím procesu skrze projekt vytvořený pro konkrétní mateřskou školu. **Dílčím cílem** práce je vytvoření internetové příručky s doplňujícími aktivitami a pracovními listy, které pomohou rozšířit oblast použití moderních technologií v předškolním vzdělávání.

Abychom se dokázali pohybovat v poznatkovém okruhu předškolního dítěte a odpovědně posilovali předčtenářskou gramotnost, jsou **teoretické základy** diplomové práce rozděleny do kapitol vymezující základní pojmy a související okruhy s oblastí předškolního věku, schopnosti čtení, environmentální výchovy, definici a rozvoj předčtenářských dovedností, úlohu a význam knihy i přírody v předškolním věku

a v neposlední řadě také uvádí předčtenářskou gramotnost a environmentální výchovu v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání.

Praktická část uplatňuje nabyté teoretické poznatky v pedagogickém projektu v konkrétní mateřské škole, kde zjišťuje využitelnost autorských pohádkových příběhů včetně hodnocení projektu. Popisuje také proces tvorby knihy od prvotní myšlenky, přes tvorbu ilustrací, až po propojení příběhů s internetovou příručkou. Závěrem práce je shrnutí, které přináší výsledky ve využitelnosti příběhů pro děti v mateřské škole.

TEORETICKÁ ČÁST

„To, čím se člověk od zvířat dělí, je rozum a řeč. (První má pro svou vlastní potřebu, druhé pro bližní máje). Protož o oboje to jednodušší péče býti má, aby člověk jak mysl a z myslí jdoucí všech údů hnutí, tak i jazyk co nejvybroušenější měl.“

Jan Amos Komenský

„Dětská četba dává tvar kadlubu, do něhož později přeléváme ze studní světových kultur živou vodu slovesnosti. Dětská četba nám nasadí ty nebo ony brýle a jimi pak čteme navždy – tak a ne jinak“.

František Hrubín

V dnešní moderní době lze říci, že ve srovnání s ostatními technologiemi a mediálními aktivitami je dětské čtenářství značně ohroženo. Téma čtenářství je velmi diskutabilním tématem vzhledem k výsledkům celosvětových výzkumů potvrzujících značný pokles dětských čtenářů. Zároveň je skrze výzkumy jasně prokazatelné, že čtení má pozitivní vliv na široké spektrum oblastí vývoje dítěte, je také klíčovou složkou dalšího vzdělávání, ovlivňuje celkový životní styl dítěte a budoucí profesní směřování.

Nejdůležitějším faktorem pro motivaci ke čtení je rodinné prostředí a společně strávený čas. Dle výsledků výzkumu Národní knihovny (2017) „Jak čtou české děti“ tráví 54 % dotázaných dětí společný čas s rodiči povídáním, hraním her, výlety a také čtením v mimoškolním životě (Gabal, Václavíková, Helušová, 2003). Dnešní 21.století s sebou přináší nejen rozkvět moderních technologií včetně různých vymožeností usnadňujících fyzickou práci, ale zvyšuje i nároky na práci duševní. Okolní svět se neustále zrychluje, klade vysoké nároky nejen na děti, které se musejí v životě rychle zorientovat ve všech záležitostech, které je blízce obklopují, ale také rodiče jsou vystavováni určité potřebě „udržet krok“ s novými technologiemi a vymoženostmi, ke kterým si jsou děti schopny navázat cestu tak nějak „samy“. Jenže teď více než kdy jindy záleží na způsobu osvojení si čtenářské gramotnosti s dostatečnou úrovní, rychlostí osvojení si znalosti, jelikož novodobé profese vyžadují nejen komplexně rozvinutou čtenářskou gramotnost, ale také schopnost porozumění, sdílení čteného a také samozřejmě kvalitní čtení (Tomášková, 2015).

Důležitým subjektem v procesu motivace ke čtení jsou i veřejné subjekty v podobě veřejných knihoven, které mají po republice velmi hustou síť poboček a které velmi úzce spolupracují jak se školami, tak s rodiči či zřizovateli. Pořádají také různé zájmové akce či besedy pro rodiče s dětmi, které lze využívat buď zcela zdarma, či za symbolický poplatek. Dítě se totiž nestává vášnivým čtenářem samo. Potřebuje silného a motivujícího průvodce, kterým je pro něj jeho nejbližší okolí – rodina. Ta předkládá dítěti nejen vzorce chování, ale i spoustu motivace pro osobní vývoj (Friendlaenderová, Landová, Prázová, Richter, 2018).

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ A SOUVISEJÍCÍCH OBLASTÍ

1.1 Předškolní věk

„Předškolní věk“ lze u dítěte charakterizovat jako první společenskou emancipaci dítěte a výrazným krokem do společnosti. Dítě totiž přijímá formální nároky vzdělávání, které jej budou dlouhou dobu ovlivňovat. Bývá taktéž označováno jako přípravné období „před – školou“, tedy jakási příprava na něco dramatického a významného. Průzkumy ale ukazují, že vstup do tohoto předškolního zařízení je pro dítě a celou rodinu natolik nepřehlédnutelný a významný, že ho lze srovnat s pozdějším „středním školním věkem“ (Matějček, 2005).

Předškolní období je v širším slova smyslu označováno jako celé období od narození do vstupu do školy. Toto označení má svůj praktický význam při plánování výchovných či sociálních opatření, ale má svá úskalí. Svádí k tomu, aby bylo celé toto období shrnuto dohromady včetně ignorování rozdílů mezi dětmi od batolecího do školního věku, či aby byly tyto rozdíly pouze kvantitativními. Předškolní období bývá také popisováno jako „věk mateřské školy“, což není správné chápat pouze skrze tuto definici. Jednak rodinná výchova stále zůstává základním stavebním kamenem výchovy dítěte, mateřská škola pak tento základ doplňuje a napomáhá k dalšímu rozvoji dítěte. Ale je dobré zmínit, že některé děti do mateřské školy z různých důvodů nechodí. Předškolní období je v životě dítěte plné objevování a prospívání po všech jeho osobnostních i vývojových stránkách – tělesných, pohybových, intelektuálních, citových i společenských. Vše se snaží získat převážně vlastním úsilím a jedná dle svého vlastního zájmu. Dítě přijímá společenské a kulturní nároky společnosti, ve kterých se pohybuje, včetně morálních a estetických žádoucích zásad. Dítě v tomto období prochází širokospektrálním rozvojem, které ho připravuje na náročné školní období. Jeho rozmluvy už nejsou jen obyčejným „povídáním“, nýbrž vyjadřováním mnohdy složitých myšlenek a inteligenčních projevů. Učí se spolupráci, souhře a ve svém věkově blízkém okolí je jako „ryba ve vodě“. Vytvářejí se prosociální vlastnosti, soucit, souhra, první přátelství. (Matějček, 2005).

Mateřská škola pro dítě představuje zázemí, kde může sociálně růst, zvláště v případech, kdy je dítě jedináčkem, či nemá jinou možnost sociální interakce. Poskytuje také citově příznivé prostředí dětem, které jsou z neúplných rodin, které nejsou plně

funkční, nebo které se ocitají v rodinných krizích – rozvody, úmrtí apod. Toto prostředí mu dopřává odpočinek od nepříjemných zátěží. Může být ale také prostředím, které v případě alternativních či jinak nezvyklých formách rodin, dítěti dodává společenských kulturních zvyklostí a společenských norem (Langmeier, 2007).

1.2 Čtení

Čtení je specifická a velmi komplexní dovednost, za kterou musí člověk ujit dlouhou cestu plnou podnětných zdrojů motivace, čtoucích vzorů, pečlivých příprav a poznávání postupných mechanismů vedoucí k osvojení přímé znalosti čtení. Je to jedna z mnoha dovedností, která rozvíjí a dá se říci, že i formuje celou osobnost člověka. Podílí se na rozvoji koncentrace, paměti, řeči, myšlení, pozornosti, ale i fantazii a představivosti. Učí člověka pochopit čtené, umět vyvodit závěry a hlavní myšlenky čteného, formovat si vlastní názor, umět jej obhájit skrze rozvoj slovní zásoby a mluvní projev, usuzovat a také dnes tolik diskutované kritické myšlení (Tomášková, 2015).

Když si člověk uvědomí, jaký vliv má na člověka něco tak zdánlivě jednoduchého či obyčejného jako je čtení, uzná, že je vhodné, ba téměř nutné, začít s osvojováním této dovednosti co nejdříve. Od útlého věku je dobré v dětech probouzet citovou vazbu ke knihám, aby mohlo být toto pouto silné již od začátku výchovy dítěte. Nejlépe takového efektu dokážeme skrze dítěti nejdůležitější a nejpodnětnější prostředí – rodinu. Konkrétně rodiče jsou pro děti dokonalým zprostředkovatelem všech dovedností, schopností a zásad, které si děti mohou v budoucnu osvojit. Rodiče své děti ke čtení motivují vztahem, který ke knihám chovají a společným čtením, které je nejen silně motivující, ale také způsobem prohlubující vzájemný intimní vztah mezi rodiči, dětmi a knihou. Podnětné prostředí pro čtení je takové, které dítě podněcuje k tomu, aby četlo, pomáhá mu překonávat prvotní potíže se čtením, poskytuje mu dostatek vizuálních podnětů skrze poutavé a dítěti blízké obálky knih, ilustrace a zajímavé vazby, prostředí, které se obměňuje skrze nové knihy a nové příběhy. Již od útlého věku dětem vštěpujeme důležitost čtení a jeho efektivitu na rozvoj celé osobnosti. Čtení je totiž následným předpokladem k osvojení si v životě důležitých dalších gramotností. Každý den získáváme informace z různých zdrojů, které potřebujeme nějak roztřídit, vzájemně porovnat, srovnat a vyvodit z nich závěry, aby byly praktické k dalšímu využívání. Čtení však není gramotností samo o sobě. O čtenářské gramotnosti lze hovořit v případě, že jsme schopni čtenému porozumět, chápat jeho obsah a že dokážeme mluvit o tom, co jsme si přečetli.

Bez těchto principů čtenářské gramotnosti by nám čtení nepůsobilo radost, nebavilo by nás, nepřinášelo užitek a bylo by vlastně k ničemu. Nepřinášelo by důvod, proč se jej učit. Takové bezduché čtení pro nás může být jako čtení v cizím jazyce, aniž bychom dostali předchozí lekce (Tomášková, 2015).

1.2.1 Dovednost čtení

Dovednost čtení je aktivita, bez které se v moderním světě neobejdeme. V dřívějších dobách byla dovednost čtení výsadou vyšších vrstev společnosti, zatímco dnes je tato aktivita považována za každodenní součást našich životů zprostředkovávající kvalitní uplatnění v životě, touhu po vyšším vzdělání ale i formaci sebevědomí. Je to aktivita, kterou využíváme každý den a která nás ovlivňuje na každém kroku.

Podle Olgy Zelinkové (2008) dovednost číst zahrnuje tyto vývojové činnosti:

- Dítě vidí tvar, tj. písmeno. Vidí ho přesně, nezaměňuje ho se žádným jiným (zrakové vnímání – zrakové rozlišování tvarů).
- Umí spojit tvar písmene odpovídajícím zvukem – hláskou. Tuto hlásku dovede rozeznat mezi jinými (sluchové rozlišování). Koordinuje dobře zrakové a sluchové vnímání (intermodalita). K dostatečně zvládnutému spojení je nutná automatizace.
- Umí spojit písmena i hlásky do slova (sluchová a zraková syntéza).
- Přečte slovo a ví, co znamená. K tomu musí mít dostatečnou slovní zásobu. Má-li dítě číst, musí rozumět řeči. V opačném případě je to pouze dekodování písmen bez porozumění.
- Slovo správně vyslovuje, jinak by ho obtížně četlo a především psalo. Proto je potřeba posilovat správnou artikulaci.
- Rychlost nácviku čtení ovlivňují rozumové schopnosti.

„Samotné čtení tedy neobnáší pouze znalost písmen, schopnost je nějak spojovat do slabik, slov a vět, ale je to činnost mnohem složitější. Je potřeba, abychom čtenému textu rozuměli, tedy věděli, co čteme, proč to čteme a co nám čtení přináší. Díky tomu můžeme získané informace použít i v jiných oblastech a oborech.“ (Tomášková, 2015, s. 12)

1.3 Čtenářská gramotnost

Gramotnost = „Dovednost jedince číst, psát, počítat; získávaná obvykle v počátečních ročníkách školní docházky. V tomto smyslu jde o „základní gramotnost“,

kteřá je předpokladem jak dalšího vzdělávání, tak celkového uplatnění jedince ve společnosti.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 42)

Čtenářská gramotnost = „Komplex vědomostí a dovedností jedince, které mu umožňují zacházet s písemnými texty běžně se vyskytujícími v životní praxi. Jde o dovednosti vyhledávat, zpracovávat, srovnávat informace obsažené v textu, reprodukovat obsah textu aj. Jde tedy o schopnost porozumět psanému i čtenému textu, přemýšlet o něm, jeho obsah sdílet s ostatními, překonávat obtíže, které jsou spojeny se čtením a používat získané informace k dosažení vlastních cílů, k rozvoji vlastních vědomostí a dovedností.

„Můžeme ji také charakterizovat jako jednu z nejdůležitějších gramotností, protože zprostředkovává přístup ke vzdělání, k dalšímu získávání nových vědomostí, dovedností, znalostí a zkušeností. Čtenářská gramotnost je celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami potřebnými pro užívání všech druhů textů v různých individuálních i sociálních kontextech.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 42)

Podle Tomáškové (2015) se ve čtenářské gramotnosti prolíná několik rovin, z nichž žádnou nelze opomenout:

Vztah ke čtení = předpokladem pro rozvíjení čtenářské gramotnosti je potěšení z četby a vnitřní potřeba číst.

Doslovné porozumění = čtenářská gramotnost staví na dovednosti dekódovat psané texty a budovat porozumění na doslovné úrovni se zapojením dosavadních znalostí a zkušeností.

Posuzování a hodnocení = čtenářsky gramotný člověk musí umět vyvozovat z přečteného závěry a posuzovat (kriticky hodnotit) texty z různých hledisek včetně sledování autorových záměrů.

Metakognice = součástí čtenářské gramotnosti je dovednost a návyk seberegulace, tj. dovednost reflektovat záměr vlastního čtení, v souladu s ním volit texty a způsob čtení, sledovat a vyhodnocovat vlastní porozumění čtenému textu a záměrně volit strategie pro lepší porozumění, překonávání obtížnosti obsahu i složitosti vyjádření.

Sdílení = čtenářsky gramotný člověk je připraven sdílet své prožitky, porozumění a pochopení s dalšími čtenáři, kdy své pochopení textu porovnává s jeho společensky sdílenými interpretacemi, všímá si shod a přemýšlí o rozdílech.

Aplikace = čtenářsky gramotný člověk využívá čtení k seberozvoji i ke svému konání, četbu zúročuje v dalším životě.

Z uvedeného vyplývá, že pro rozvoj dovednosti čtení a čtenářské gramotnosti je období věku dítěte do šesti let naprosto klíčové. V tomto období nemluvíme doslova o čtenářské gramotnosti, nýbrž jako o předčtenářské, jelikož dítě v tomto období ještě není schopno plně číst, ale jedná se o období plně rozvíjející tyto kompetence.

Tato etapa je klíčová z mnoha důvodů a odborníci se shodují, že v tomto období se formují nejen schopnosti a dovednosti, ale člověk jako celek. Dítě je do šesti let věku nejvíce schopno přijímat vlivy zvenčí, přijímá vzory okolí a nejbližší rodiny za své, formuje své city a emoce vůči ostatním, navazuje a tvoří sociální vazby, z nichž je schopno vytvořit si právě i cit ke knihám jako takovým. Je potřeba se dítěti plně věnovat, často a plynule s ním hovořit, odpovídat na otázky, předkládat správný mluvní a čtoucí vzor, rozvíjet jeho myšlení, paměť, koncentraci, orientaci v prostoru, hrát sport či různé hry a také chodit společně do přírody, jelikož na čem postavíme základy brzy, je schopno udržet až do dospělosti. To, jaké poskytneme dítěti prostředí, jej naplno ovlivní a ovlivní také jeho další rozvoj a celkovou podobu dospělého člověka. Je vhodné zajistit podnětné prostředí plné knih a zároveň předkládat čtoucí vzor v podobě rodičů. Společné čtení je také skvělým způsobem prohlubování vzájemných citových vztahů rozvíjející soustředěnost a koncentraci. Děti, které mají umožněn přístup ke knihám a čtení, mají mnohem menší obtíže s počátečním čtením, jelikož u nich mnohem dříve dochází k automatizaci (Tomášková, 2015).

Mateřská škola je silným motivačním prostředím zprostředkávajícím zálibu v knihy a čtení. Nic ale nenahradí tuto snahu tolik, jako rodinná výchova. Mateřská škola však vyvíjí spoustu snahy na předčtenářskou gramotnost dětí. Poskytuje široké spektrum aktivit a činností povzbuzující chuť ke čtení, rozvíjejí dětskou paměť, pozornost, koncentraci a mnoho dalších schopností vedoucích k pozitivnímu rozvoji čtenářské gramotnosti. Všechny tyto činnosti dokáže mateřská škola zprostředkovat smysluplně, odpovídající věku a schopnostem dětí a je také každodenním čtoucím motivačním činitelem (Tomášková, 2015).

Významným milníkem rozvíjející čtenářskou pregramotnost dětí je vstup na základní školu. Hned v prvních dvou ročnících velmi záleží na tom, jaký způsob dítě zaujme ke knihám a čtení. Toto období je pro mnoho dětí silně náročné a stejně tak pro

rodiče. Nové prostředí plné nových informací, zvyklostí a zkušeností je potřeba prokládat známým a příjemným, čímž může být z minulosti známá četba a společné čtení. Pokud jsme dítěti poskytli podnětné prostředí už v brzkém předškolním věku, bude schopno překlenout prvotní počáteční potíže dobře a udrží se u něj motivační efekt. Záleží také na roli a postoji učitele, který veškeré nové informace a znalosti předkládá včetně očekávaných nároků (Tomášková, 2015).

1.4 Ekologie

Biologická věda zabývající se vzájemnými vztahy mezi organismy a jejich přirozeným prostředím. Věda zkoumající a popisující přírodní souvislosti, vnitřní strukturu a funkci přírody a sestavuje nauku o ekosystémech (Příroda, 2004).

1.5 Ekologická výchova

V minulosti byla vnímána jako cesta za osvětou a ochranu vzácných a ohrožených druhů. Přesahuje rámec přírodovědného oboru, jejíž základy jsou tvořeny ze zkoumání vzájemných vztahů mezi organismy a prostředím (Leblová, 2016).

1.6 Environmentální výchova

Cílem je nalezení vztahu k přírodě, utvoření citového pouta s přírodou, vnímání estetičnosti prožitků v přírodě a zabývá se poznáváním jednotlivých přírodních vztahových sítí s provázaností na člověka. Věnuje se budování a sestavování morálních hodnot, postojů a kompetencí vedoucích k ochraně a prospěšnosti planety (Leblová, 2016). Důležitým cílem environmentální výchovy je dosáhnout toho, aby se člověk k přírodě nejen dobře choval, ale aby toto chování přijal plně za své a choval se tak dobrovolně s vědomím toho, proč to dělá. Pro plné porozumění je neodmyslitelnou součástí pobyt v přírodě, který umožňuje pochopit komplexnost a vzájemnost vztahů. Přírodní prostředí totiž funguje jako jedinečný a samostatný edukační prostředek, který podněcuje a motivuje. Dítě je přírodou přiměřeně motivováno vlivem smyslů, které příroda sama vyvíjela. Zvuky i obrazové objekty nejsou ani příliš hlučné, ani příliš ostré. Příroda sama zařídila princip vzájemného fungování tak, aby bylo pro obě strany přirozené a příjemné (Jančaříková, 2010).

Mateřská škola v rámci environmentální výuky dětem poskytuje bezprostřední kontakt s přírodou a možnost zažít ji všemi smysly. V dnešní době je odcizení člověka a přírody enormní a mateřská škola má silný vliv na raný dětský věk a možnost osvojit si

nově naučené poznatky a dovednosti včetně navázání hlubokých citových vazeb právě k přírodě. Příroda je pro děti studnou nápadů, aktivit a je také prostředím plné relaxace a povzbuzení smyslů. Environmentální výchova vede děti k objevování krásy přírodního světa, seznamuje je s různými formami života a vývoje, který má děti přivést k myšlence odpovědnosti, úměrně dětskému věku. Představujeme jim úlohu člověka a dopad veškerých jeho činností na okolní svět, včetně žádoucích postojů k ochraně životního prostředí (Leblová, 2016).

Jako vhodné prostředky environmentální výchovy jsou uváděny cílevědomé snahy o vytváření příjemného a podnětného prostředí povzbuzující celkovou atmosféru. Je vhodné, aby dítě bylo v rámci environmentální výchovy obklopeno co nejvíce přírodními materiály – dřevo, sláma, hlína, hračky z přírodních materiálů, kameny, jehličí, kmeny, stromy, kůra, ale i potoky, jezírka, zachycená dešťová voda a přírodní tekoucí voda. Proto je vhodné omezit kontakt dítěte s plastovými hračkami včetně dalších zpracovaných rychlým průmyslem a zpřístupnit tak dítěti nejen přírodní materiály, ale také dostat do jeho podvědomí informaci o českých výrobcích z tuzemských surovin (Leblová, 2016).

1.7 Environmentalistika

Environmentalistika zkoumá působení člověka na jednotlivé ekosystémy včetně principů a možností ochrany životního prostředí, a především prevenci znečišťování a škod, vzniklých působením člověka. Zasahuje do většiny vědních oborů, například do chemie, fyziky, biologie, ekologie i etiky. Věnuje se také hospodaření s energiemi včetně obnovitelných zdrojů a péči o lidské zdraví (Leblová, 2016).

1.8 Environmentální senzitivita

Environmentální senzitivita definuje citový vztah mezi člověkem a přírodou. K takovému propojení může dojít jen ve vhodném přírodním prostředí, které pomáhá nejen rozvoji environmentální senzitivity, ale také přispívá k celkovému vývoji a rozvoji dítěte (Jančaříková, 2010). Výsledkem takového vztahu je člověk, který žije bohatý život i skrze skromné prostředky, aniž by si člověk přišel ochuzený. Tuto vlastnost prokazatelně nejvíce ovlivňuje vliv přírody na dětský vývoj v raném dětství. Nalezení této citové vazby je cílem environmentální výchovy (Leblová, 2016).

1.9 EVVO

Zkratka EEVO neboli – Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta je reálně se vyskytující termín ve státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, který byl sestaven a přijat vládou v roce 2000 včetně souvisejícího akčního plánu pro časové období 2010-2012 s náhledem do roku 2015. K těmto dokumentům byl vydán metodický pokyn EVVO vydávající MŠMT ČR, jenž stanovuje doporučené postupy při realizaci vzdělávání environmentální výchovy a EVVO a který dále doporučuje vhodné metody a formy vzdělávání, jež vedou k podpoře učení tohoto zaměření. Informuje, že důležitým vzdělávacím činitelem je vhodné přírodní prostředí či jiný venkovní prostor k využití, který nejen napomáhá rozvoji zmíněných oblastí, ale také k celkovému harmonizujícímu rozvoji dětské osobnosti a vitality. Doporučuje také v rámci vzdělávání využívat široké nabídky ekologických středisek působících v České republice (Leblová, 2016).

V odstavci 1.3 se říká *"EVVO se rozumí všestranné rozvíjení klíčových kompetencí (definovaných v RVP PV v kontextu vzájemných vztahů mezi člověkem a životním prostředím jde tedy o motivaci a poskytnutí příležitostí k dosažení znalostí, dovedností, postojů a návyků k ochraně a zlepšování životního prostředí, a utváření hierarchie životních hodnot slučitelných s udržitelným rozvojem k smysluplnému jednání a tvořivosti ve prospěch životního prostředí, udržitelnému způsobu života pak udržitelným vzorcům chování jednotlivců, skupiny společnosti jako celku nezanedbatelná je provázanost EVVO s problematikou zdraví a zdravého životního stylu. "* (Metodický pokyn MŠMT, 2008, s.2)

2 PŘEDČTENÁŘSKÉ DOVEDNOSTI

2.1 Rozvoj vyjadřování a řeči

Ve třech letech věku je výslovnost dítěte ještě stále nedokonalá, ale během následujícího a pátého roku věku dítěte se řeč zdokonalí natolik, že buď částečně, nebo zcela mizí „dětská patlavost“. V předškolním období se rozšiřuje schopnost tvorby vět, kdy se z původní tříslovní stavby vět stávají složitější promluvy. Tříleté a čtyřleté děti již vydrží naslouchat kratším povídkám (Langmeier, 2007).

Řeč se skládá ze dvou složek – **receptivní** (porozumění řeči) a **expresivní** (vyjadřování, mluvení). Omezené porozumění sice zpřístupní vnímání samotné řeči, avšak dítě není schopno rozumět zcela přesně tomu, co mu říkáme. Stejně tak mu trvá delší dobu, než si při určitém pokynu uvědomí, co má udělat (Zelinková, 2008).

Bohatá slovní zásoba, artikulace, rychlost vybavování si slov (pojmenování předmětů) a jazykový cit (ovládání gramatických kategorií, ovlivňují úroveň mluvy dítěte). Při opožděném vývoji v některé z těchto oblastí dochází k poruchám v rychlosti čtení, porozumění čteného textu ale i v písemném projevu (Zelinková, 2008).

2.1.1 Slovní zásoba

V případě omezené slovní zásoby, která se utváří již od prvních mluvních kontaktů mezi dítětem a jeho okolím, dokáže dítě jen velmi obtížně porozumět čtenému textu, ani jej nedokáže domyslet, předjímat budoucí děj, ale také je u něj ztížená schopnost psaní, mluvy, sdělení svých vědomostí či zážitků. Slovní zásoba přitom velmi zásadně ovlivňuje uplatnění v následujícím studiu na ZŠ a celkové uplatnění v životě. (Zelinková, 2008)

Zuzana Pospíšilová (2007) předkládá přehlednou tabulku k postupu vývoje aktivní slovní zásoby odrážející se na věkovém vývoji dítěte.

Tabulka 1: Vývoj aktivní slovní zásoby v procesu věkového vývoje dítěte

12 měsíců	2-20 slov
18 měsíců	10-70 slov
21 měsíců	20 slov
2 rok	200-300 slov
2,5 roku	400 slov

3 roky	1000 slov
4 roky	1500 slov
5 let	2000 slov
6 let	3000 slov
Školní věk	20 tisíc slov
Puberta	30 tisíc slov
Dospělost	40-70 tisíc slov

2.1.2 Jazykový cit

Správnost gramatické mluvy ovlivňuje dostatečně rozvinutý jazykový cit, který si dítě osvojuje ještě dříve než samotnou gramatiku. V průběhu batolecího období používá neexistující slova v mateřském jazyce. Nejlepší možnou variantou pro vývoj dítěte je situace, kdy se nachází v podnětném prostředí poskytující gramaticky správné výrazy a metodou opakování si tyto výrazy přirozeně opakuje. Deficit v této oblasti ovlivňuje nejen mateřský jazyk a jeho gramaticky správné používání, ale také osvojování cizího jazyka (Zelinková, 2008).

2.1.3 Rychlá reakce, jmenování

Rychlé jmenování a plynulá mluva předpokládá schopnost rychle si vybavovat slova. Plynulá mluva působí esteticky a příjemně zatímco případný deficit v plynulosti je vyplňován dlouhými mezerami a opakuje se pomůckami typu: „ehm...to...“ apod (Zelinková, 2008).

2.2 Rozvoj zrakového vnímání

Nedostatečný vývoj v oblasti zrakového vnímání oslabuje zrakovou analýzu a syntézu, diferenciaci, rozlišování figury – pozadí a celkový způsob vedení očních pohybů. V případě omezení či nedostatečného vývoje ve zrakovém vnímání dochází k tvorbě chyb v rozlišování písmen, číslic a problémům v orientaci na stránce v pracovních materiálech či učebnici. Tato oslabení bývají doprovázena také chaotickým vedením očních pohybů v důsledku nezralosti centrální nervové soustavy, přeskokování čtených řádků, vrácení se na začátek slov a jejich časté opakování aj. (Zelinková, 2008).

V rámci čtení dítě uplatňuje schopnost diferenciaci a identifikace, kdy rozeznává podobnosti či stejnosti optických částí, písmen, celistvých slov. Následně se tyto optické tvary spojí dohromady a výsledkem je pak čtení, dovednost zvládnout zpracovat uskupení

grafických tvarů se zvuky hlásek a seskupení slov. Zrakové vnímání je proto vzájemně velmi úzce spjaté se sluchovým vnímáním, konkrétněji sluchovou diferenciací. Čtení je speciálním druhem zrakového vnímání, neboť vychází z asociací řečové kinestéze. Vychází ze způsobu vnímání mluvidel a dosavadních znalostí a zkušeností konkrétního člověka (Wildová, Křivánek, 1998).

2.3 Rozvoj sluchového vnímání

Sluchové vnímání je pro nás důležité z hlediska rozlišování okolních zvuků a tonů, které nás obklopují, jejich vnímání, a navíc podporuje schopnost orientace v prostoru. Zprostředkovává rozlišování různých charakteristických elementů řeči a zpracovává pochopení sdělení (Zelinková, 2008).

Odborníci v souvislosti se sluchovým vnímáním a schopností určování hláskové stavby slov či manipulací s hláskami ve slově, často využívají pojem **fonematický sluch**. Fonematický sluch zpracovává analýzu lidské řeči na slova, slabiky a hlásky, syntézu slabik a hlásek ve slovo a pomáhá rozlišovat slova rozdílná na základě jedné hlásky (Zelinková, 2008).

Z výzkumů probíhajících u dětí ve věku do jednoho roku vyplývá, že dítě je v prvním roce života schopno se učit způsobem, který jsme si nedokázali nikdy předtím představit. Po složitém a vědeckém výzkumu věnujícímu se způsobu chování dětí a jejich mozku, došli vědci k závěru, že již v raném období jsou děti schopny čerpat informace o mluveném slovu a způsobu používání jazyka, mluvené řeči. Tato absorpce vědomostí o jazyku a slovu výrazně ovlivňuje vývoj členěných částí mozku a prokazuje proces učení (Zelinková, 2008).

2.4 Rozvoj paměti, pozornosti a představivosti

„Paměť umožňuje ukládat informace, podržet je v paměti a ve vhodnou chvíli je vybavovat.“ (Zelinková, 2008, s.61) Schopnost uchovat a ukládat informace je razantně ovlivněna pozorností a motivací, které tyto procesy zprostředkovávají a ovlivňují již prvotní vstup informací do mozku a jejich zaregistrování.

Krátkodobá paměť zajišťuje a umožňuje ukládání informací a je schopna si tyto informace v krátkém časovém intervalu vybavit. Proces ukládání informací probíhá

bezprostředně po vnímání. Tento postup je využíván např. při výkladu slovíček či jiného opakování zrovna slyšených údajů (Zelinková, 2008).

Dlouhodobá paměť ukládá informace permanentním způsobem, kde jsou kdykoliv k vyvolání a užívání. Zde se nachází také celá slovní zásoba jedince a také všechny přirozenou cestou naučené básničky, písničky aj. (Zelinková, 2008). Celková paměť se ve věku od 4 do 6 let značně zlepšuje a kdy funguje lépe ve vztahu k prostoru než k času (Delfos, 2018).

Představivost dítěte je odvozena od vývojového stádia dětské řeči a psychiky. Zodpovídá za úroveň komunikace a vyjadřování a pro děti je představivost velmi abstraktním pojmem. Lépe ji vyjadřují skrze výtvarnou výchovu, která bývá mnohdy přeceňována. Je důležité umět tyto dvě složky propojit, čímž dojde ke spojení smyslu a názornosti s představivostí a komunikativní složkou osobnosti (Gebhartová, 2011).

Pozornost u dětí je v dnešní době velmi diskutabilním tématem, jelikož se často objevují názory, že každé dítě má problémy s pozorností, končíc s lékařsky nepotvrzeným označením téhož dítěte za dítě s ADHD, přičemž stačí jen malá chvíle nepozornosti, či projevu vyšší energie dítěte. Tyto situace je důležité umět od sebe rozlišit na opravdové klinické poruchy pozornosti a jiným původem snadné unavitelnosti dítěte způsobenou různými obtížemi např. alergie, chronická onemocnění aj. Je také důležité brát v potaz fakt, zda dítě netrpí také vývojovou vadou, která by zapříčinila potřebu vyššího výdeje energie při výkonu. Z celkového počtu dětí s projevy ADHD, má zhruba jen 10 % dětí poruchu pozornosti (Zelinková, 2008).

2.5 Předčtenářské dovednosti ve vztahu s pravolevou orientací

Schopnost rozlišit pravou a levou stranu někdy přetrvává ve svém nácviku až do dospělosti. Děti, které cvičí pravolevou orientaci již před nástupem do mateřské školy, jsou schopné strany přesně rozlišit ještě před nástupem na základní školu. Lépe se tato schopnost projeví u dětí s vyhraněnou lateralitou. Tato dovednost – rozlišit pravou a levou stranu, dítěti pomáhá dobře se orientovat v prostoru (i na papíře), na konkrétním místě (u stolu, v lavici) a později i na svém budoucím pracovním místě. Prvotní známky orientace v prostoru se vyskytují už v prvním roce života dítěte, kdy tuto schopnost výrazně podporuje lezení a chůze. I přesto je schopnost pravolevé orientace u každého dítěte velmi individuální (Zelinková, 2008).

2.6 Rozvoj jemné a hrubé motoriky, grafomotoriky

Motorický vývoj lze označit jako neustálý proces zdokonalování, zlepšování pohybové koordinace, hbitosti, pohybové elegance. Dítě předškolního věku rádo hopsá, skáče, dobře utíká, seběhne schody, leze, ale také se učí větší soběstačnosti a samostatnosti např. v oblékání, hygieně. Procvičuje a zlepšuje svou zručnost skrze hry s kostkami, pískem a zejména také při kresbě, kdy se projeví rychlost rozumového vnímání světa. Tříleté dítě již dokáže napodobit čáru různými směry – vertikální, horizontální, kruhové čáry. Geometrické vzorce se objevují přibližně v šesti letech. Tříleté dítě často namaluje spletité obrazce, které dokáže pojmenovat jako výsledný obraz. Realističtější vzezření získávají kresby až ve čtyřech letech, i když zatím jen v hrubé podobě. Nejzajímavějším prvkem pro dětskou kresbu je postava člověka, která začíná od podoby „hlavonožce“ dále až k reálné podobě. V pěti letech mají kresby postav detailnější podobu včetně znázornění očí, uší, nosu, paže, trupu apod (Zelinková, 2008).

3 KNIHA A ČTENÍ DĚTÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

3.1 Význam knihy pro dětský věk

Knihy či jiný literární text se může stát velmi zábavným prvkem v prostředí mateřské školy včetně nositele ponaučení, důležitých sdělení nebo způsobu vyrovnávání se se situacemi. Nelze jinak, než souhlasit s pí Tomáškovou (2015), která popisuje knihu jako jedinečný a nad moderní technologie vysoce postavený artefakt, který zůstává věčný po několik tisíciletí. Její jedinečné a jemné stránky s kouzelnou vůní, šustivými stránkami a pevným hřbetem, bohatě barevnými ilustracemi a detaily a výjevy dokážou přilákat každého čtenáře bez ohledu na věk. Svým výjevem děti přiláká a dokáže napovědět, o čem daný příběh bude. Tím se u dětí rozvíjí nejen představivost a fantazie, ale i zvědavost, kterou je stejně tak nutné podpořit. Je však i důležité na jejich otázky odpovídat (!). Předkládáme knihy zaměřené konkrétním zájmům, koníčkům nebo oblíbeným postavám či zvířatům.

Starší pohádky klasiků velkých jmen jako Němcová, Erben a jejich následovníků byly vytvořeny pohádky s jasným ponaučením, s cílem postrašit a tím přivést dítě k větší poslušnosti či opatrnosti. Pohádky nás učily, že v lese číhá zlý vlk a je lehké v něm zabloudit, že máme odolávat zlatým pozlátkům, na která bychom neměli naletět, nebo že zkrátka nemáme páchat zlo, neboť nezůstane bez odpovědi. Pohádky nás ale také učí dobru, schopnosti obětovat se pro druhé, statečnosti a vytrvalosti. Zlo je tvrdě potrestáno a vykresleno naprosto plasticky. Příběhy provází kouzlo, tajemno, ale také strach i nebezpečí. Ani tyto aspekty příběhů není radno vynechávat, neboť v sobě nesou schopnost se bát. Takovéto děje přinášejí dětem možnost dokonalého bezpečí v podobě matčiny (otcovy apod.) náruče, ve které najde bezpečné útočiště. I to je důležité pro posilování psychické odolnosti dítěte a zdravého vývoje osobnosti dítěte (Matějček, 2005).

3.2 Kdy a jak se učí dítě číst

Z pohledu norem psychického vývoje dítěte se v normách uvádí, že již v 15. měsíci dítě sahá po knížce, v 18. měsíci ji sleduje obzvláště pozorně, kdy dokáže ukázat a pojmenovat, obracet stránky. Ve 24. měsíci otáčí stránky po jedné, pojmenuje 3 nebo více obrázků a 5 z nich pojmenuje správně. Tento počet se zvyšuje ve 30. měsíci (Matějček, 2005). Jako první představujeme dětem obrázkové knížky, v nichž jsou zmenšeniny obrázků převedeny do trojrozměrného prostoru na plochu papíru, kde mají představovat reálné objekty, věci, zvířata. Samozřejmě mají tyto obrázkové zmenšeniny do

reality poměrně daleko, ale pro děti tyto obrázky představují formu „obrázkového písma“. Jejich ukazování či pojmenovávání je pro děti prvním čtením tohoto písma. Postupem času se repertoár tohoto způsobu čtení rozšiřuje, dítě ukazuje, pojmenovává, přidává k obrázkům slovesa či přídavná jména, neboť zachycené objekty jsou většinou v pohybu. My následně rozšiřujeme repertoár doprovodných otázek k obrázkovému čtení dětí – Co je to? Co dělají? Co se tam děje? Apod. Za krátký časový odstup bude dítě pojmenovávat a jmenovat symboly jednotlivých písmen abecedy, ze kterých ve správném pořadí poskládá jednotlivá slova (Matějček, 2005).

Prvotní technikou dovednosti čtení je listování, kdy trénujeme a navykáme sledování stránky po stránce z obou stran, zleva doprava, nalezneme začátek a konec příběhu, nalistujeme obsah, rejstřík, závěr, umístíme si záložku a knihu dokážeme opět zpětně najít ve své knihovně či poličce. Tyto techniky trénujeme celoročně a využíváme veškerých prostředků, které máme k dispozici (Gebhartová, 2011).

3.3 Čtení u předškolních dětí v historii

Již v minulosti probíhaly snahy o vyučování čtení a psaní u dětí předškolního věku. Jedním z takových byl např. Jan Amos Komenský, který doporučuje ve svém díle *Informatorium školy mateřské* výuku čtení a psaní u předškolních dětí skrze zábavné hry. Jedním z pokračovatelů a zastánců výuky čtení a psaní u předškolních dětí byl i zakladatel první pražské dětské opatrovny v Praze Na Hrádku J.V.Svoboda, který dokonce vypracoval hned několik metodických příruček ke způsobu této výuky. Situace v mateřských školách se výrazně změnila v roce 1869, kdy vstoupil v platnost Říšský zákon o obecném školství, který ustanovil školní docházku a vyučování v mateřském jazyce. V souvislosti s nově vydaným zákonem vstoupily v platnost také legislativní dokumenty, které výuku čtení a psaní u dětí předškolního věku úplně zakázaly. Pokračovateli snah a úsilí o výuku čtení a psaní byli na začátku 19. století Václav Příhoda a Maria Montessori, která četbu zařadila do výuky ve svých školách. Principy alternativního vzdělávání Maria Montessori sice staví na svobodě dítěte při výběru činností, ale také klade důraz na podnětné prostředí plného hraček a pomůcek, které obsahují také tištěná a psací barevná písmena vyrytá ze dřeva s hmatovými detaily. Tyto pomůcky a hračky mají dítě svým vlastním rozhodnutím a výběrem přivést k zájmu o čtení a knihy. V tomto principu nebyly vytvořeny žádné metodické postupy při nácviku čtení (Zelinková, 2008).

3.4 Učení čtení dnes

V rámci České republiky dochází k výuce školních povinností až po dovršení šesti let věku. V okolních zemích se s těmito dovednostmi začíná podstatně dříve, kdy je účinek této výuky u předškolních dětí potvrzen. Děti jsou v tomto věku schopny naučit se a osvojit si dovednosti odpovídající školní úrovni, což potvrdila po několika odborných výzkumech i česká praxe. Odpovídajících a prokazatelných výsledků však mohou dosáhnout jen ty děti, které nejsou v žádném ohledu opožděné ve vlastním vývoji (Zelinková, 2008).

Dalším důležitým faktorem výuky čtení je fakt, že se dítě nestačí naučit rozlišovat písmena a spojit je do vět, přečíst je a napsat. Jde o komplexní soubor schopností jakožto pochopení samotného textu, schopnosti využívat a používat jazyk v reálných situacích a využívat všech jeho funkcí, nalézt v textu žádoucí informace a umět je použít, porovnávat a odlišit. Bez porozumění textu jde o bezduché jmenování písmen jako jednoduchých obrázků bez pochopení. Pokud chceme docílit komplexního rozvoje dovednosti čtení, připravíme dětem podnětné prostředí pro čtení a rozvíjíme všechny jeho poznávací procesy (Zelinková, 2008).

Vzdělávací instituce jsou v České republice vázány Rámcovým vzdělávacím programem, kdy konkrétně mateřské školy koriguje Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání – RVP PV. Tento vzdělávací program preferuje svobodu dítěte při výběru způsobu získávání informací, jeho osobnost a individuální vývoj včetně ohledu a respektu k dětské osobnosti. Předmět zájmu dítěte je výrazně, zdali ne přesně určen rodinným prostředím, výchovou v rodině a jeho blízkým vnějším okolím. Záleží tedy na prostředí, ve kterém se dítě nachází, zda je podnětné i pro vzbuzení zájmu o čtení, písmena apod. V případě, že se děti začnou o psaní a čtení zajímat ještě před školní docházkou, není nutné je odkazovat až na školní věk a působení na základní škole i přes skutečnost, že tato výuka není zakotvena v RVP PV. Je však důležité dbát na proces a způsob, kterým se dítě seznamuje se čtením a písmeny, kdy nesmí probíhat mechanické učení, nýbrž způsob osvojení si dovedností a informací skrze hru. Přílišné zásahy s cílem naučit dítě psát nebo číst by byl moderním způsobem vzdělávání pojat jako zasahování do svobody dítěte a jeho svobodného vývoje. Je také důležité rozlišit u dítěte předškolního věku nadání v souvislosti s brzkým počátečním čtením či osvojení si dovedností, které se v průběhu působení na základní škole stanou průměrnými (Zelinková, 2008).

3.5 Úloha rodiny ve vztahu dítěte ke čtení

Předčítání v rodinách je prostředkem motivace dětí ke čtení samotnému. Čtou se pohádkové příběhy, básničky, říkanky, o kterých se předpokládá, že se stanou středem zájmu dětí. Kniha k dětem najednou doopravdy mluví, jsou v ní kouzelná písmena, sestavy jednotlivých písmenek, řádky, stránky a ty se poté sestaví v konkrétní pohádkový příběh. Dají se číst a poslouchat. Čtení je také důležité zajistit v odpovídajícím prostředí. Prostor pro čtení by mělo být klidné, pohodové, nejlépe s osobou dítěti blízkou. Zaobíráme se také obsahem čteného. Vybíráme vhodné texty před spaním či k jiným situacím. Na čtení samotných pohádek či jiných literárních textů se také odráží forma čtení, tedy toho – jak se dětem čte. Předčítání má některé své formální náležitosti, které je dobré dodržovat pro kladný rozvoj motivace ke čtení. Měníme intonaci řeči, hrajeme si s přímými větami, zvolánými a tázáním, předkládáme nová slova a věty (Matějček, 2005).

Rodiče nejen, že společným předčítáním, seznamováním s knihou a zprostředkováváním nových zkušeností pomáhají dítěti v jeho rozvoji z hlediska čtení, ale také pomáhají dítě formovat jako člověka, který si skrze společně strávený čas pomáhá budovat svou osobní budoucí úspěšnost v životě, harmonickou osobnost včetně chování k ostatním lidem a úspěšné zvládnutí strastí a potíží. Věk dítěte do šesti let je naprosto klíčovým a rozhodujícím pro jeho osobnostní, fyzický, duševní a mravní vývoj, a to, jak na něj působí rodiče má velký vliv také na školní úspěšnost dítěte. Osobnost dítěte je tvořena v maximálním pojetí do tří let věku, a to asi ze 70 %, proto je vhodné tuto část života vyplnit láskou, bezpečím, osobním časem pro pozitivní vývoj dítěte a s prostředním plného pohody, spolehlivosti a také pravidel (Tomášková, 2015).

Tomášková (2015) sestavila doporučení pro rodiče, jakožto zprostředkovatele čtení dětem, která vedou k rozvoji pozitivního vztahu jak k zájmu o čtení, tak i prohloubení vzájemných citových vazeb:

- *večerní čas na společné čtení se všemi členy rodiny.*
- *pravidelné hraní stolních her rozvíjejících slovní zásobu a rozumové dovednosti = stolní hry rozvíjejí řeč, paměť, myšlení, orientaci v prostoru a pravolevou orientaci, zrakovou i sluchovou analýzu a syntézu, dodržování stanovených pravidel, přijímání výhry a prohry, spolupráce, budování role ve společnosti*
- *povzbuzování dětí ve čtení novin, diskutování o aktuálních událostech*
- *zájem o dění ve škole, navázání na školní aktivity*

- *pravidelné návštěvy muzeí, knihoven, historických pamětihodností*
- *přednost domácího úkolu před televizí či jinými formami zábavy*
- *předplatné dětských časopisů*
- *návštěva pracovního místa rodičů nebo jiných pracovních prostředí*
- *vzdělávání dětí v létě skrze táborové programy, programy knihoven, řízené projekty.*

V případě, že se u dítěte podaří vzbudit zájem o čtení, není na místě s touto cestou přestávat. Vztah ke čtení a vzájemný vztah s knihami a literaturou můžeme posilovat neustále. Vždy vycházíme z vlastních projevů zájmu dítěte s knihou, psaným slovem či četbou a podporujeme ho např. skrze leporela, časopisy pro nejmenší, písmenkové stavebnice či obrázkové knížky.

Z výzkumu Gebhartové (2004) prokazatelně vyplývá, že pouze 24 % rodičů čte dětem každý den a 30 % rodičů pouze 1 týdně. Čtení pohádek a příběhů je většinou nahrazeno zdrojem pohádek z televize a v této době i tablety či mobilními telefony. Pokud dítěti předčítáme nějakou vhodnou knihu odpovídající jeho zájmu, ovlivňujeme skrze naše předčítání mnoho dovedností ovlivňujících konečnou schopnost čtení a psaní včetně seznamování se s jazykem jakožto komunikačním prostředkem. Podvědomě vnímá první hlásky ve slovech a pomalu proniká do hláskové stavby slov včetně vnímání rýmů.

Poslech mluveného slova můžeme v případě poruch pozornosti dítěte doplňovat otázkami či jinými způsoby přerušení (zvukový efekt, pohybový prvek apod.), abychom pomohli koncentraci pozornosti. Velmi vhodné jsou také vyprávění z osobního života založené na pravdě, která děti velice zajímají a obdivují a kterým pečlivě naslouchají. Taková vyprávění lze doplňovat obrázky, fotografiemi. Toto podnětné prostředí a jeho zájmové předčítání rozvíjí paměť, fantazii, slovní zásobu, a hlavně posiluje vztah mezi dítětem a tím, kdo předčítá, vypráví. Předčítání se odehrává ve velmi intimním prostředí, které tyto aktéry sblíží a navazuje hluboký vztah. Sociální kontakt je předpokladem učení (Zelinková, 2008).

3.6 Kompetence učitele předškolního vzdělávání ke čtení knih

Většina učitelů by dala jistě za pravdu tvrzení, že bez schopných a kvalifikovaných učitelů, by byla veškerá snaha o vzdělávání bezpředmětná. Veškeré stanovené dílčí kompetence a vzdělávací cíle by mohly zůstat pouze v psané podobě, kdyby nebylo kultivovaných pedagogických pracovníků. Tato tvrzení je potřeba opakovat a neustále zmiňovat. Úspěch celého vzdělávacího procesu záleží na celkovém pojetí pedagogického pracovníka, jeho kompetencích, odhodlání, kreativitě, dovednostech a schopnostech (Gebhartová, 2011).

Mezi základní kompetence pedagogického pracovníka ve vztahu ke čtení knih a probouzení či posilování vztahu ke knihám patří jazykově kultivovaný a kvalitní řečový a mluvní projev, výrazné a přiměřené hlasité čtení, estetické vnímání ale i krizové myšlení a znalost základních literárně vědeckých poznatků. Kvalitním interpretem je také ten, kdo má alespoň základní přehled o vývoji a osobnostech české i světové dětské literatury, a je tím pádem schopen na těchto základech kvalitně, a především vhodně, vybrat text odpovídající specializované dětské skupině. Takový interpret vybírá vhodné, zajímavé, rozmanité texty, které dokáže prezentovat formou předčítání, vyprávění, rozhovorem či besedou s dětmi (Gebhartová, 2011).

Tréninkem hlasitého čtení můžeme podpořit kvalitativní vlastnosti řečového projevu a díky kterému rozvíjíme i sami sebe. Posilujeme nejen řečový projev, ale i koncentraci, paměť a podpoříme tak i příjemnou, rytmickou a sdílnou stránku naší osobnosti. Usilujeme o to, abychom byli dobrými a kvalitními mluvními vzory pro děti, v jejichž okolí se pohybujeme. Trénink k podpoře kvalitního mluvního projevu absolvujeme v nejlepším případě přímo denně, a to v podobě čtení pro sebe, nebo pro blízké. Základem je správná výslovnost a správná tvorba hlasu, ke které je důležité nasbírat prvotní znalosti. Neméně důležité je také uvědomění si, že tiché a hlasité čtení má jiné zákonitosti. Oba principy sice vyžadují porozumění čteného, ale při hlasitém čtení „pro někoho“ pracujeme s vlastní intonací, vnímáme lépe svůj vlastní hlas a modifikujeme ho vzhledem k publiku, ke kterému hovoříme. Takovému čtení přizpůsobujeme své vlastní lidské vlastnosti a schopnosti (Svobodová, 1998).

3.7 Vztah dítěte ke knize

Jak již bylo řečeno, tento vztah je vhodné formovat již od raného věku. Pozorujeme zájmy dítěte a předkládáme knihy orientované dle jeho zaměření. I přes moderní technologie a vznik počítačů, čteček, tabletů a mobilních telefonů se stále širšími obrazovkami, nic nenahradí vůni a jedinečnost knihy. Technologie ale není třeba odsuzovat, ba dokonce naopak. Vlivem moderní doby je důležité, aby byly dětem dostupné, hlavně v případech, kdy je můžeme využít ku prospěchu věci a jejich prostřednictvím zjistit, či ověřit potřebné informace. Děti se díky moderním technologiím mohou dostat na vyšší stupeň své gramotnosti, ale mohou jejich prostřednictvím i relaxovat ve svém volném času. Nesmí však vymizet kontakt s rodičem, s dospělým, který jakožto prvotní průvodce světem dokáže pochválit, pohladit, poskytnout pravidla a jistotu, bezpečí, podnětné prostředí plné humoru, společných rozprav a večerního čtení. Všechna tato první setkání formují vztah dítěte ke knize (Tomášková, 2015). Kniha dítěti také poskytuje jiné, dosud neznámé světy, představy o dosud nepoznaných situacích a střetávají se s doposud nepoznanými osobami, stvořeními. Mohou jim také zprostředkovat situace předtím, než se s nimi setkají v reálném životě. Umožňují svým čtenářům utíkat do jiných světů, které jsou dítěti příjemné a blízké (NCBLA, 2022).

3.8 Způsoby motivačních prvků pro setkávání dítěte s knihou

3.8.1 Motivační loutka jako prostředník

Loutka má silný motivační efekt, který lze využít širokospektrálně napříč většinou vzdělávacích oblastí a především témat. Loutka nejen, že efektivně působí jako silný motivační prvek, ale zároveň může u některých senzitivních dětí být také jediným prostředkem ke komunikaci. Pomáhá překlenout adaptační období, stydlivost, úzkosti a provází děti různými novými informacemi a prostředími, jejím prostřednictvím tak lze s dítětem aktivně pracovat. Děti se mohou podílet na volbě a tvorbě jména, charakteru aj. Loutku lze ve vzdělávacím prostředí využívat celoročně nebo jen na určité období či konkrétní činnosti (Leblová, 2016).

3.8.2 Dětská literatura

Dětská literatura je charakteristická svými bohatými a barevnými ilustracemi, díky nimž je efektivním motivačním činitelem při navazování vztahu dítěte s knihou. Dětská literatura obsahuje vyjadřovací prvky charakteristické pro daný věk, věnuje se zájmům odpovídajícím věku a osobnosti dětí a zprostředkovává nové informace či znalosti

zábavnou, hravou formou. Dětská literatura se zaměřením na environmentální výchovu v nejlepším případě obsahuje zvířecího nebo lidského hlavního hrdinu, který nás provází novými informacemi, zprostředkovává nová dobrodružství, která jsou dítěti blízká. Takovým způsobem lze efektivně dosáhnout prohloubení citu nejen ke knihám, ale také k přírodě. Kniha zaměřená na zvířata dětem rozšíří slovní zásobu – vývojová stádia, názvy zvířat, a také upevní poznatky o fenologickém kalendáři či lidových pranostikách (Leblová, 2016).

3.8.3 Pobyť venku za každého počasí

Pobyť venku i přes nepříznivé počasí (v rámci bezpečnosti) je vhodným motivačním prostředkem pro rozvoj citu k přírodě. Děti jsou bezprostřední a spontánní, nepřemýšlejí nad ušpiněním či poničením věcí. Všimají si kapek padajících do louží a odrážejících se na hladině, že suchý písek a hlína v kombinaci s deštěm utvoří bláto, nebo že mokrá tráva je zelenější. Nově získané informace se v paměti lépe uchytí skrze reálné zkušenosti, přímé pozorování a vnímání přírodních změn na vlastní kůži. Tyto prožitky a zkušenosti můžeme společně zapisovat a zakreslovat, což nás opět motivuje ke čtení, abychom si vzpomínky připomněli (Leblová, 2016).

3.8.4 Rozhovory nad knihou

Rozhovory nad knihou, které probíhají s dítětem individuálně, jsou nejvhodnějším způsobem zaujetí dítěte knihou. Na rozdíl od kolektivních rozhovorů (v mateřské škole komunitní kruh), kdy je riziko zanedbání pozornosti některého z dětí a nedostatečného zaujetí, můžeme přizpůsobit rozhovor individuálně dle potřeb a zaujetí konkrétního dítěte. V takovém rozhovoru se dítě méně ostýchá, dokáže se více otevřít a zapojit, více se ptá a lépe se zapojí do doplňujících úkolů. V takovém typu rozhovoru ale musíme mít na paměti, že se nejedná o pedagogický výklad stroze vysvětlující informace a požadavky, které chceme, aby si dítě z náplně knihy odneslo. Jedná se vždy o individuální a přizpůsobený kontakt se čtenářem. Rozhovor doplňujeme poznámkami, odpovídáme na dotazy dítěte a v případě odbočení od knihy můžeme rozhovor zavést i mezi jiné, další zážitky a situace, což jen prohloubí vzájemný vztah (Gebhartová, 2011).

3.9 Ilustrace v dětské knize

Kniha jako předmět přiláká malé čtenáře hned na první pohled svým barevným, grafickým výjevem. Snad více než na grafické, písemné znaky, které také upoutávají dětskou pozornost, se dítě hned na první moment blíží k ilustracím, které jsou první bójkou pro jeho pozornost. Nejen samotné ilustrace, ale také vazba, formát, celkové provedení, vůně a typ publikace připoutávají dětskou pozornost a podporují motivaci k zájmu o knihu. Z těchto důvodů je vždy lepší číst konkrétní ukázky příběhů přímo z knihy, kterou můžeme společně prohlížet, hovořit o ilustracích a tvořit tak domněnky, jaký příběh se za nimi skrývá, kam bude příběh pokračovat. I z toho důvodu necháváme dětem knížky volně k dispozici v prostředí, ve kterém se dítě pohybuje. Necháváme je položené na stolečcích, aby k nim měly děti blízko. Můžeme jednotlivé knihy pootevřít, aby svými ilustracemi podnítily dítě k prohlížení a listování, seřadit do zajímavých tvarů apod. Každé dítě by jak v mateřské škole, tak i doma mělo mít čtecí prostor, který je klidný, příjemný, pravidelně obměňovaný a dítěti blízký. V mateřské škole to mohou být koutky v rozích tříd, kde je útulno a dítě má možnost relaxace, doplněné měkkými polštáři a plyšovými hračkami. Dítěti stačí mít k dispozici alespoň jednu poličku, kam bude knihy zakládat, čímž se učí také organizaci, třídění a srovnávání (Gebhartová, 2011).

Nejen samotný text či knižní vazba, ale kniha jako celek tvoří jedinečnou vstupenku do kulturního světa. Kniha by měla být přirozenou součástí vzdělávací nabídky i běžného domácího procesu. Kniha je průvodcem kulturním, informačním i fantazijním světem, který dítěti poskytuje a zprostředkovává nové zkušenosti, situace, informace, nové pojmy a podílí se na vytváření estetického vkusu dítěte stejně jako na formulaci jeho osobnosti. Z tohoto důvodu u knihy velmi záleží na volbě a zpracování ilustrací, jelikož se podílí na rozhodnutí dítěte, zda pro něj bude kniha perspektivní, či nikoliv (Gebhartová, 2011).

4 PŘÍRODA A DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

"Všechny knihy zežloutnou, ale kniha přírody má každý rok nové nádherné vydání."

Hans Christian Andersen

„Od nejtútlejšího věku by děti měly nejen poznávat fakta o přírodě, nýbrž a především, přijímat okolní přírodu jako to, co se jich týká, na čem jsou závislé a co zas zpětně mohou ovlivňovat.“

Jiří Nečas

4.1 Význam přírody pro dětský věk

Příroda je pro děti kouzelným zprostředkovatelem změn, které se pravidelně opakují. Pravidelnost a režim jsou pro děti stěžejním bodem jistoty dopřávající křehké dětské duši bezpečí. V přírodě se každý rok objevují pravidelně se opakující změny a přírodní jevy. Děti si všímají změn a pocítují je skrze vlastní zkušenosti v podobě měnícího se počasí a tím i potřeby méně/více oblečení, pozorují náhle rozkvetlé květiny a stromy, jimž každým dnem narůstají nové listy, které na podzim opadají. Zvířata přivádějí na svět své mladé, o které pečují. Následně se chystají na zimu, kdy i my můžeme zvířatům pomoci v zimních přípravách, navíc děti jsou si moc dobře vědomy toho, že v lese, u potoka nebo na louce je spousta života a zajímavých věcí k vidění. Při představě, že dnešní děti mají před očima spíše obrazovky moderních výrobků a jsou zaslepené moderními vynálezy a technologiemi, zůstává otázkou, jak se bude budoucnost něčeho tak krásného a jedinečného jako je příroda, vyvíjet. Iniciátorka výzvy s názvem „Zpátky pod stromy“ Emílie Strejčková, označila tyto děti obklopené pouze světelnými obrazovkami jako „skleníkové děti“, které se mnohdy stávají obětmi stejně orientovaného okolí a ke kterým veškeré ekologické a přírodně nakloněné snahy nedojdou nebo nemají šanci se natrvalo uchytit. V takovém případě je na mateřskou školu vytvořen obrovský nátlak v podobě přísunu přírodně orientovaných informací a činností prohlubujících, v mnohých případech teprve navazujících, citovou vazbu k přírodnímu okolí, které dítě obklopuje, ale nemá šanci jej vidět. Je tomu tak stejně jako u knih a u všeho ostatního. Rodina, rodiče, jsou pro dítě představitelem toho, k čemu si vytvoří kladný přístup a cit. Pokud se tento stimul v rodině nenachází, jsou učitelky jediným zdrojem, který může dětem otevřít oči i dveře do tohoto nádherného světa. Jako učitelé můžeme takovým dětem pomoci objevit a poznat chuť přírody, jak je to také naznačeno v RVP PV: „*Předškolní*

vzdělávání by proto mělo nabízet vhodné vzdělávací prostředí, pro dítě vstřícné, podnětné, zajímavé a obsahově bohaté, v němž se dítě může cítit jistě, bezpečně, radostně a spokojeně a které mu zajišťuje možnost projevit se, bavit a zaměstnávat přirozeným dětským způsobem." (Rámcový vzdělávací program, 2021, s.12)

Zdrojem všech uvedených struktur je právě příroda. Když se dítě setká s přírodou, začne na jeho nabídku aktivně reagovat. Poskytuje dítěti široké spektrum smyslových vjemů stimulující všechny smysly – vidíme spoustu odstínů barev včetně zajímavých tvarů, slyšíme spoustu zvuků nám mnohdy neznámé a jedinečné, nemluvě o vůních, které cítíme na každém kroku, ale i možnost ochutnat a osahat. Příroda přímo pracuje s naším tělem, kdy pocítujeme horko, zimu, pot, úpal, nebo nám poskytne ochraňující stín či chladnou vodu. Krása rosy třpytící se ve slunci blahodárně působí na lidskou psychiku. Děti jsou v přírodě stimulovány i skrze hrubou motoriku, kdy jim dovoluje skákat, lézt, plazit se, přeskakovat, dřepnout si, ale třeba i zakopávat. Svým pečlivým pozorováním jsou schopny všimnout si i těch nejmenších obyvatelů lesa, což jen podpoří zvědavost a přímou zkušenost. Tím pádem je naplňován další požadavek z RVP PVP, jenž tyto skutečnosti definuje a staví na aktivní účasti dítěte v přímých zkušenostech. Vhodné je také nosit kousky přírody do vnitřních prostor, aby je děti měly neustále na očích a k dispozici k vnitřním pohnutkám (PennStateExtension, 2019).

Schopnost empatie je u dětí obrovská. Nemají ještě natolik vžitě špatné návyky, kdy schopnost empatie věkem a zkušenostmi postupně slábne. Děti umí být svou energií a optimismem velmi nakažlivé a dokážou na svou stranu svést i dospělé, kteří už občas zapomínají, že také byli dětmi. Dětské smysly jsou plně otevřené zkoumání, poznávání a bádání, jsou ochotné slevit ze svých zažitých stereotypů, pokud je to pro dobro věci. Právě v tomto období je nejvhodnější a nejpravděpodobnější úspěch v navázání kontaktu s přírodou a probuzení tak citu. Máme šanci dětem dokázat, že příroda není jen pouhou kulisou našich životů, ale že je tvůrcem všechno kolem nás a tvoří tak velmi důležitou součást našich životů, kdy my, lidé, jakožto součást všeho na zemi podílející se na podobě dnešního světa, máme za úkol ji chránit a pečovat o ní. Musíme usilovat o to, aby příroda nebyla pro děti jen bezduchou teoretickou definicí, ale důležitým faktorem našich životů, díky nimž můžeme prožívat, poznávat, tvořit sami sebe, pochopit, pomáhat a najít smysl v tom, co děláme (Leblová, 2016).

Vhodné je děti předškolního věku seznamovat také se zvířaty, jejichž přítomnost má výrazný vliv nejen na dětskou psychiku, ale také je dětem podvědomě přirozená a jejich vzájemné seznamování je pak významné k osvojení si důležitých principů chování k živým bytostem. Děti předškolního věku jsou velmi citlivé a vše, co se v tomto věku naučí a s čím přijdou do přímého kontaktu, v nich zanechá prožitek a nesmazatelnou stopu. Proto je vzájemné setkávání dětí, zvířat a přírody enormně důležité pro rozvoj environmentální senzitivity (Andersková, Kubecová, Kukačková, Schardová, Zemanová, 2018).

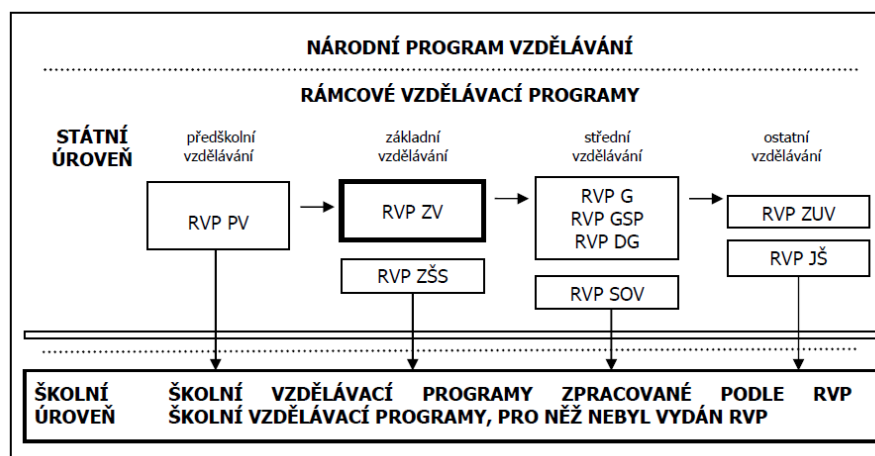
4.2 Psychologická východiska pro environmentální výchovu

Dítě předškolního věku je typicky egocentrické, tudíž jej zajímá především přítomnost, aneb co se děje teď a tady. Při prohlubování či navazování citového vztahu k přírodě tedy vycházíme z momentálních reálných zkušeností vnímané skrze všechny smysly a momentálního zájmu dítěte. Jsou schopny vybavování si jasných názorných obrazů – *eidetismu* (vizuální představivost – předpoklad vizuální paměti, která se s věkem postupně vytrácí), díky čemuž zvládnou do svých sedmi let věku pojmenovat několik jednotlivých, konkrétních objektů. V souvislosti s vytvořením vztahu k přírodě hovoříme o možnosti tzv. *imprintingu* – *vtisknutí*, kdy dochází k „přijmutí za své“. Předškolní a mladší školní věk je pro tuto dovednost klíčovým a určujícím i přes fakt, že je ovlivňováno svým neanalytickým a intuitivním chováním (Leblová, 2016). „*Na děti jsou vlivem dnešního moderního stylu života, kladeny vysoké nároky. Tento nový způsob žití je vystavuje přehnanému tlaku, neustálému spěchu a stresu ze stále se zvyšujících nároků širokého i blízkého okolí. Mnohdy se jedná o nároky a úkoly na hranici jejich vlastních sil. Jsou výrazně ochuzeny o pohyb a pobyt na čerstvém vzduchu. Blízké a reálné kontakty dětí se zvířaty pozitivně působí na sebevnímání dítěte, napomáhají řešit sociální obtíže a ulevuje od úzkostí. Při mazlení s domácími zvířaty v těle stoupá hladina endorfinů a dalších látek ovlivňujících psychickou spokojenost, pohodu a zároveň klesá koncentrace kortizolu v plazmě a snižuje se krevní tlak. Osoby v blízkém kontaktu se zvířaty pociťují méně stresu a pocitu samoty, cítí se šťastněji a lépe se soustředí. Zvíře pomáhá také člověka stimulovat k hovoru a rozvoji hrubé i jemné motoriky.*“ (Jančaříková, Kapucínová, 2013, str.22)

5 PŘEDČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST A ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA V RVP PV

Vzdělávání je korigováno a formulováno v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílá kniha) ve spojitosti se zákonem č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů. Vzdělávání je aplikováno na dvou úrovních – **státní a školní**.

Státní úroveň představuje Národní program vzdělávání, jenž charakterizuje vzdělávání jako celek, přičemž rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP) se orientují na jednotlivé etapy školství v širším pojetí – předškolní, základní a střední. Konkrétní třídy jsou vázány Školním vzdělávacím programem (dále jen ŠVP), na jejichž základě probíhá vzdělávání na konkrétních školách (Rámcový vzdělávací program, 2021).

Obrázek 1: Systém kurikulárních dokumentů (Rámcový vzdělávací program, 2021)

5.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku, které se vztahují na pedagogické činnosti probíhající ve vzdělávacích institucích a které jsou závazné pro všechny druhy předškolního vzdělávání jakožto mateřské školy a ostatní mateřské školy zřízené podle §16 odst. 9 školského zákona – lesní mateřské školy, přípravné třídy základních škol. Stanovuje a vymezuje vzdělanostní základy, jež vzájemně navazují na další etapy vzdělávání, a které představují východisko pro tvorbu školních vzdělávacích programů včetně jejich uskutečňování. Je tvořený tak, aby si na jeho základě mohla každá škola přizpůsobit, vytvořit a realizovat svůj Školní vzdělávací

program. Je plně otevřený učitelům i dětem pro možnost tvorby a je směrodatným pro učitele předškolního vzdělávání, včetně zřizovatelů i odborných a sociálních partnerů. Je pravidelně inovován podle aktuálních podob a potřeb společnosti, dětí i vzhledem k měnícím se zkušenostem učitelů s ŠVP (Rámcový vzdělávací program, 2021).

Rámcový vzdělávací program:

- definuje a zdůrazňuje klíčové kompetence, které jsou vzájemně provázané s vzdělávacím obsahem a zajišťují uplatnění nabytých vědomostí a zkušeností v reálném životě.
- Podporují autonomii jednotlivých škol s definováním pedagogické odpovědnosti za výsledky vzdělávání žáků.
- Využívají výsledků koncepce celoživotního učení a společného vzdělávání.
- Formují očekávanou úroveň jednotlivých etap školství.

Předškolní vzdělávání má za cíl doplňovat a podporovat především rodinnou výchovu v úzké spolupráci se zajištěním širokého spektra mnohostranných a přiměřených podnětů vedoucích k aktivnímu rozvoji dítěte. Toto vzdělání dítěti obohacuje běžný denní program dítěte, usnadňuje a připravuje jej k další vzdělávací cestě s vytvořením předpokladů ve vzdělávání a také poskytuje také odbornou péči v souvislosti s diagnostickou schopností vzdělávacího systému (Rámcový vzdělávací program, 2021).

RVP PV uplatňuje tyto hlavní principy:

- Akceptuje vývojová specifika dětí předškolního věku.
- Umožňuje rozvoj a vzdělání každého dítěte vzhledem k jeho individuálním potřebám a možnostem.
- Vytváří základy klíčových kompetencí v rámci předškolního vzdělávání.
- Určuje kvalitu předškolního vzdělávání v souvislosti s podmínkami, stanovenými cíli, obsahem a výsledky.
- Vytváří prostor pro různé programy a koncepce mateřských škol.
- Umožňuje využívat široké spektrum forem a metod vzdělávání, které jsou přizpůsobeny konkrétním podmínkám, možnostem a potřebám regionu, místa působení mateřské školy.
- Zajišťuje srovnatelnou pedagogickou účinnost vzdělávacích programů.

5.2 Vzdělávací cíle

RVP PV využívá čtyři cílové kategorie při tvorbě cílů ve dvou úrovních, z nichž první, obecná úroveň, definuje rámcové cíle formulované jako záměry a klíčové kompetence formulované jako výstupy, definované jako univerzální záměry a obecné způsobilosti v předškolním vzdělávání. V úrovni oblastní jsou vyjádřeny dílčí cíle a dílčí výstupy, jež jsou vázány na konkrétní záměry, poznatky, dovednosti, postoje a hodnoty (Rámcový vzdělávací program, 2021).

Obecným cílem předškolního vzdělávání je po všech stránkách harmonicky rozvinutá osobnost, která je schopna se nadále vzdělávat. Tento cíl podporují a tvoří nejvíce rodiče, kteří mají ve výchově a vzdělávání hlavní roli, stejně tak jako v celkovém vývoji dítěte a kteří nesou především odpovědnost za vzdělanost a výchovu dítěte. Učitelé doplňují a podporují rodinnou výchovu, ukazují směr, kterým se lze vydat a ubírat, spolupracují společně s rodiči a specializovanými institucemi s cílem podpořit dítě a jeho vzdělávání, poskytují smysluplnou pomoc, a především respektují a vnímají každé dítě jako individuálního jedince, jemuž jsou kvalifikovaně schopni pomoci s jeho vzdělávacím vývojem. Rodina by měla být s učitelem velmi úzce spojena, spolupracovat s ním a podílet se společně na vzdělávacím úsilí. Měla by být pro dítě spolehlivým průvodcem napříč dospělým světem, jenž stanovuje jasná a srozumitelná pravidla, limity a vzory, které dítě přijme za své (Tomášková, 2015).

Cílem vzdělávání předškolního dítěte je, aby se učilo z vlastních zkušeností, aktivního poznání a reálných situací. Překonávalo potíže metodou pokus – omyl, nabylo nové vědomosti a dovednosti, dostalo se mu vyžití v rozmanitém prostředí plného podnětů s dostatkem volnosti a pohybu. Cílíme na rozvoj myšlení, řeči, paměti, orientaci v prostoru včetně pravolevé, jemné a hrubé motoriky a orientaci v čase. Nutno se tak dítěti plně a aktivně věnovat včetně odpovídání na dotazy, a tedy i aktivně komunikovat, procvičovat nové dovednosti, poskytovat bezpečí a jistotu (Tomášková, 2015).

Environmentální výchova si klade za cíl rozvinout u dítěte zájem o přírodní ekosystémy a touhu poznávat a ochraňovat vše živé. Jelikož je toto věkové období klíčové pro osvojení hodnot, mělo by při ohledu na současné pojetí přírody dbát na ochranu všeho živého kolem sebe.

Při aplikaci prvků environmentální výchovy, je vždy potřeba se věnovat rizikovým faktorům, které aktivně působí na vzdělávací procesy v přírodě, a to dle Leblové (2016) jsou především:

- výběr oblečení odpovídající počasí
- různé alergie – potravinové, bodnutí
- možné otravy
- širokospektrální úrazy
- požití, dotyk na jedovaté rostliny, plody a živočichy.

5.3 Vzdělávací oblasti

Termín „**environmentální výchova**“ zaváděný ministerstvem životního prostředí od konce devadesátých let minulého století a který stále není pevně ukotvený, je v rámci dnešního vzdělávání realizován jako průřezové téma, kdy je nejvíce aplikováno ve spojitosti s vzdělávací oblastí „Dítě a svět“. Do vzdělávacích programů byla environmentální výchova zařazena na popud lidí, kteří již tehdy připouštěli existenci environmentálních problémů a která je vnímána jako proces budování pozitivního vztahu k přírodě a přijímání odpovědného chování k přírodě (Leblová, 2016).

Skrze obohacené čtení literárního textu pomocí různých způsobů interpretace učitelem, nebo skrze hudební pozadí, může dojít k rozvoji dítěte v rámci všech klíčových kompetencí. Environmentální výchova má tak šanci prolínat se v každé z oblastí RVP PV skrze způsob, jakým je interpretován a doplňován. Učitel svými kompetencemi, emočním vyprávěním a jazykovým vzorem dovolí literárnímu textu uplatnit se ve všech vzdělávacích oblastech, kde je především zdůrazňována oblast „Dítě a jeho psychika“, kdy cíleně dochází k rozvoji řeči, myšlení a porozumění. Po plném osvojení řeči, schopnosti cíleně věnovat pozornost druhému, soustředěně vnímat a dalších klíčových dovedností, se dítěti otevírají dveře do kulturního světa (Gebhartová, 2011).

Pojem „**čtenářská pregramotnost**“ / „**předčtenářská pregramotnost**“ není ukotven v RVP PV, nijak se nepoužívá a ani se nijak zvlášť nevynezuje. Tudíž nejsou charakterizována kritéria, která by poskytovala přesvědčení o dostatečné nabídce vzdělávací nabídky či evaluace. Rámcový vzdělávací program předškolního vzdělávání poskytuje přehled klíčových kompetencí, které mají být rozvíjeny – k učení, k řešení

problémů, komunikativní kompetence, sociální a personální, činnostní a občanské. Tyto kompetence jsou vzájemně provázané a všechny jsou součástí cesty za čtenářskou pregramotností (Rámcový vzdělávací program, 2021).

5.4 Dítě a jeho tělo

“Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti biologické, jestli milovat a podporovat růst a neurosvalový vývoj dítěte, podporovat jeho fyzickou pohodu, zlepšovat jeho tělesnou zdatnost i pohybovou a zdravotní kulturu, podporovat rozvoj jeho pohybových a manipulačních dovedností, učit je sebeobslužných dovedností a vést je ke zdravým životním návykům a postojům.” (Rámcový vzdělávací program, 2021, s.15)

Environmentální výchova

V rámci environmentální výchovy ve vztahu k RVP PV a oblasti „Dítě a jeho tělo“, vybíráme takové činnosti, které jej rozvíjí po tělesné a manipulační stránce. Dítě překonává v přírodě různé překážky v podobě spadáných větví, pařezů, říček či kamenů. Samo si vybírá také směr pohybu a objekt jeho zájmu. Příroda mu nabízí jedinečný a nekonečný prostor pro prolézání, skákání, hopsání, posilování a cvičení. Tomuto prostředí se dokáže přizpůsobit odpovídajícím způsobem v rámci výběru vhodného oblečení a bere také na vědomí okolní vlivy prostředí, které je potřeba brát v potaz při pobytu venku. Vnímá změny počasí a přizpůsobuje jim i své pohybové schopnosti.

Při pohybu si také všímá proměn svého těla – pot, bušení srdce, chůze poslepu, objevuje nové chutě, cítí nové vůně, vidí nové objekty, slyší nové zvuky, vnímá nové materiály atd. Dovoluje mu manipulovat s různými materiály a přírodními zdroji v podobě kamínků, zrněk, plodů, listů, šišek nebo hlíny. Cítí a rozlišuje hrubé, měkké, příjemné a nepříjemné materiály, kdy se v rámci manipulace setkává se zbrusu novými objekty (Leblová, 2016).

Předčtenářská gramotnost

Oblast „Dítě a jeho tělo“ se posiluje rozvíjením jemné motoriky, skrze navlékání korálků nebo uschlých plodů jeřabin, šípků či ořechů, stavbou ze stavebnic, hry s prádelními kolíčky, uplatňujeme úkony spojené se sebeobsluhou a připojujeme také běžné každodenní aktivity. Posilujeme také koordinaci oka a ruky, například skrze hod míčku o stěnu, propojování dvou obrázků, řazení prvků a další. Procvičujeme také grafomotoriku skrze grafomotorické listy, kreslení a uchopování kolíčků na prádlo.

Všechny aktivity lze zařadit jako doplňkové ke čtenému textu. Rozvíjíme také smyslové vnímání. Z pohledu předčtenářské gramotnosti můžeme cítit, jak kniha voní, ochutnat lesní plody, nebo jídlo, o kterém se v knize píše, vnímat barevné ilustrace a slyšet mluvený příběh, který je pro dítě zajímavý (Rámcový vzdělávací program, 2021).

5.5 Dítě a jeho psychika

“Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti psychologické je podporovat duševní pohodu, psychickou zdatnost a odolnost dítěte, rozvoj jeho intelektu, řeči a jazyka, poznávacích procesů a funkcí, jeho citu a vůle, stejně tak i jeho sebepojetí a sebenahlížení, jeho kreativity a sebevyjádření, stimulovat osvojování a rozvoj jeho vzdělávacích dovedností a povzbuzovat je v dalším rozvoji, poznávání a učení“ (Rámcový vzdělávací program, 2021, s.17) Sekce psychiky obsahuje tři „podoblasti“: *jazyk a řeč; poznávací schopnosti a funkce, představitivost a fantazie, myšlenkové operace; sebepojetí, city a vůle.*

Environmentální výchova

Psychologická oblast zprostředkovává prožívání hlubokých pocitů a vjemů, které na dítě v přírodním prostředí působí. Posilují své estetické vnímání a vybírají si vlastní objekty zájmu na základě osobních pohnutek. Veškeré příchozí otázky a cíle zájmu podporujeme. V přírodě také volně pozorují a komunikují s vrstevníky, s nimiž se vzájemně domlouvají, udávají strategii společných her a rozdělují si úkoly přirozeným způsobem. Objevují také společné rysy mezi zvířaty a lidmi (chytrý jako rys, bystrý jako liška...) a osvojují si také nové názvy zvířecích druhů a seznamují se s jejich vývojovými stádii. V této oblasti se také uplatňuje ekonaratologie – kdy zvíře či přírodní objekt, vypráví pohádkový příběh (Leblová, 2016).

Předčtenářská gramotnost

V souvislosti s předčtenářskou oblastí je v rámci tohoto cíle stanoven rozvoj řečových schopností, jazykových dovedností, poznatků a dovedností předcházejících čtení a psaní či podpora zájmu o psanou podobu jazyka. Rozvíjíme představitivost, fantazii, myšlení a usilujeme o osvojení základních poznatků o znacích a jejich systému. Důraz je kladen na sledování dějové linky, schopnosti vyjádřit děj a myšlenku (Rámcový vzdělávací program, 2021).

5.6 Dítě a ten druhý

“Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v interpersonální oblasti je podporovat utváření vztahu dítěte k jinému dítěti či dospělému, posilovat, kultivovat a obohacovat jejich vzájemnou komunikaci a zajišťovat pohodu těchto vztahů.” (Rámcový vzdělávací, 2021, s. 23).

Environmentální výchova

Děti se prostřednictvím volného přírodního prostoru, který jim poskytuje široké spektrum vjemů, aktivit a objektů k pozorování, setkávají s druhými dětmi, s kterými vymýšlejí společné aktivity, rozdělují si role, spolupracují, navzájem si pomáhají, učí se vzájemné toleranci a respektu, podporují se a přijímají názory druhých. Takové prostředí velmi posiluje vzájemné vztahy a komunikaci, včetně rozvoje citového vztahu k místu, ve kterém se pohybují. Zároveň tyto situace učí starší děti pomoci mladším a ohleduplnosti. K podpoře vzájemné spolupráce a rozvoji environmentální senzitivity lze využívat dramatických her s využitím metody personifikace zvířat, kdy postavy z příběhů mohou řešit mezilidské vztahy a principy kooperace (Leblová, 2016).

Předčtenářská gramotnost

V souvislosti s předčtenářskou gramotností a vzdělávací oblastí „Dítě a ten druhý“ můžeme tuto kombinaci posilovat skrze kooperativní činnosti v doplňkových aktivitách vztahujících se ke knihám a literárním textům (Rámcový vzdělávací program, 2021).

5.7 Dítě a společnost

“Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti sociálně – kulturní je uvést dítě do společenství ostatních lidí a do pravidel soužití s ostatními, uvést je do světa materiálních i duchovních hodnot, do světa kultury a umění, pomoci dítěti osvojit si potřebné dovednosti, návyky i postoje a umožnit mu aktivně se podílet na utváření společenské pohody v jeho sociálním prostředí.” (Rámcový vzdělávací program, 2021, s.25)

Environmentální výchova

V rámci oblasti „Dítě a svět“ je vzdělávání v souvislosti s environmentální výchovou orientováno na důkladné seznamování s prostředím, ve kterém dítě žije a vytváření si k němu aktivních postojů a hodnot, o kterých si zároveň tvoří základní podvědomí. Rozvíjí také své estetické vnímání a osobitý vkus (Leblová, 2016).

Předčtenářská gramotnost

Předčtenářská gramotnost se v této oblasti podporuje různými uměleckými a kulturními podněty, které dítě přijímá se zájmem, pozorně je sleduje a setkává se s literárními, dramatickými či hudebními představeními, o kterých dokáže následně hovořit a je také schopno zhodnocení zážitku (Rámcový vzdělávací program, 2021).

5.8 Dítě a svět

“Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga ve frontální oblasti je založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu – a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte (člověka) v životním prostředí.” (Rámcový vzdělávací program, 2021, s. 27)

Environmentální výchova

Oblast vzdělávání „Dítě a svět“ přímo navazuje na environmentální výchovu skrze pochopení o vzájemnosti lidí a přírody a sounáležitosti. Dítě se seznamuje se svým okolím, tvoří si k němu vztah, poznává všechny jeho proměny a vliv člověka na něj, rozšiřuje si podvědomí o širším přírodním okolí, o které se učí pečovat a chránit jej. Vnímá všechny rozmanitosti a změny přírody, včetně jejího vývoje a struktur, schopnosti přizpůsobení se vnějším přírodním vlivům a podmínkám okolního světa. Podporujeme pochopení sounáležitosti s okolním světem, živou i neživou přírodou (Rámcový vzdělávací program, 2021).

Předčtenářská gramotnost

Předčtenářskou gramotnost v této oblasti podporujeme skrze knihy a literární texty včetně doplňkových aktivit s tematikou týkající se rozvoje vztahu ke světu, živé i neživé přírodě a blízkému okolí.

PRAKTICKÁ ČÁST

Cílem praktické části diplomové práce je navrhnout, zrealizovat a zhodnotit pedagogický projekt s využitím vlastních autorských příběhů orientovaných na ochranu zvířat a přírody s podporou rozvoje čtenářské pregramotnosti a zjistit tak jejich uplatnění v přímém vzdělávacím procesu v mateřské škole.

Dílčím cílem diplomové práce je podpora využívání moderních technologií v předškolním vzdělávání skrze vytvoření internetové příručky k autorské knize.

6 PROCES TVORBY AUTORSKÉ KNIHY A JEJÍCH DOPLŇKŮ

6.1 Koncept a charakteristika textu pro mateřské školy

Text pro mateřské školy je doplněn doprovodnými otázkami po celou dobu čtení textu sloužících k aktivizaci dětí, rozvoji představivosti, fantazie, ale také k rozvoji slovní zásoby a řečových dovedností. Tyto otázky jsou stěžejní pro práci s textem v prostředí mateřské školy. Bez nich bychom neudrželi dětskou pozornost a pomohou nám také zajistit vnímání a soustředěnost.

6.2 Motivace a inspirace

Motivací pro tvorbu autorské knihy bylo převážně zhmotnění mého snu. Napsat pohádkové příběhy pro mě bylo již dlouhodobým cílem, který jsem chtěla splnit. Vždy jsem měla oblibu v psaní povídek, skládání básní a utíkání do fantazijních světů. Kde jinde tyto tužby a předpoklady naplnit než v prostředí mateřské školy, kde je hned několik zvědavých a hladových hlaviček toužících po dobrodružství a fantazii. Výběr tématu autorské knížky nebyl nijak zdoluhavý. Otázka ochrany životního prostředí je pro mne velmi důležitá a provází celý můj dosavadní život. Zároveň toto téma vnímám jako jedno z nejdůležitějších vůbec. Nabytí citu a rozumových schopností v environmentální oblasti jsou důležitým stavebním kamenem pro nadějnou podobu přírody v několika dalších letech.

V rámci inspirace jsem se zařekla nesrovnávat svou tvorbu s žádnou jinou dětskou literaturou. Nechtěla jsem, aby má inspirace pro psaní příběhů byla ovlivněna jinými příběhy, a tudíž spadala do známého stereotypu či kopírování. Dala jsem si za cíl vytvořit příběhy, které nebudou nijak ovlivněné z dalších externích zdrojů pohádkových a naučných příběhů. Hlavní inspirací pro mě byly vlastní zážitky a reálné situace

z prostředí českých lesů zažitých mnoha lidmi. Možná to z ní nepochopitelně, ale pro mne byl fakt, že se neuchýlím k byť i podvědomému kopírování, velmi důležitý. Tyto reálné situace a výpovědi z blízkého okolí byly dostačujícím přísunem inspirace a motivace. Jako stěžejní zdroj bych tedy uvedla odborné stránky a příručky záchranných stanic, lesních správ aj.

6.3 Popis tvorby autorské knihy

Na začátku tvorby pro mě bylo zprvu nejdůležitější vytvořit samotné příběhy. Od jejich tvorby se odvíjela další návazná práce. K tomuto procesu napomáhala myšlenková mapa, která mi pomohla sestavit provázané síť mezi příběhy, hlavní postavou a dalšími dílčími postavami, včetně situací. Od této myšlenkové mapy se dále tvořily další nápady ukotvené v konečných příbězích. Příběhy byly odrazovým můstkem pro vytvoření ilustrací (viz 6.3.2.), které jsem tvořila pomocí uměleckého programu „Krita“ na grafickém tabletu. Volba jednotlivých ilustrací se odvíjí od situací v příbězích a podoby hlavní postavy. Ilustrace jsou pro dětskou literaturu jednou z nejdůležitějších vlastností každé knihy, jelikož přitahuje svým barevným vzezřením právě začínající a potencionální čtenáře.

6.3.1 Příběhy

Na začátku tvorby příběhů jsem si vytvořila myšlenkovou mapu s důležitými tématy, kterých jsem se chtěla v rámci své práce dotknout. Jejich volba nebyla bezmyšlenkovitá, nýbrž důkladně promyšlená, tzn. na základě prostudování odborných internetových stránek či rozhovorů s ošetrovateli záchranných stanic a lesníků v mém okolí. V myšlenkové mapě jsem uvedla tato témata:

- třídění odpadu,
- pravidla chování v lese,
- záchranné stanice,
- nalezení opuštěných mláďat.

Tato témata vnímám jako jedna ze základních. Jsou to témata a situace, se kterými lze přijít nejpravděpodobněji do styku vzhledem k demografickému uspořádání České republiky včetně skutečnosti, že spousta dětí chodí s rodiči na procházky do českých lesů. Třídění odpadu je každodenní opakující se situace, která by se pro nás i děti měla stát samozřejmostí.

6.3.2 Ilustrace

K příběhům byly vytvořeny ilustrace skrze grafický tablet *Wacom Cintiq 22* a grafický program *Krita*. Na tvorbu ilustrací do knihy byla přizvána grafička Veronika Sarah Klegová, se kterou jsme na ilustracích spolupracovali. Ilustrace odpovídají situacím z příběhů a jsou vytvořeny tak, aby připoutaly dětskou pozornost, a přesto podněcovaly fantazii a představivost. Jednou z prvních ilustrací byla ilustrace na přebal knihy, která znázorňuje vílu Lesněnku dle představ autora knihy viz. Obrázek 2. Tato ilustrace i přes první komplikace rozvířila vlny motivace a energie do další tvorby. A tak vznikly další ilustrace do knihy, které byly následně použity v tisku. Konkrétně se jedná o výjevy situací k příběhům o myšce se skleněným střepem v nožce, lesním domečku a nalezených králíčcích. Na jednotlivých stránkách knihy jsou malé ilustrace květů, listů, květin, bylin a lesních plodů, které společně s dětmi můžeme určovat a popisovat. Ilustrace jsou tvořeny tak, aby byly dětem příjemné a aby měly víceúčelové využití. Skrze ilustrace v knize si můžeme s dětmi procvičovat názvy květin, stromů, lesních plodů a zvířat.

Obrázek 2: *Lesněnka* – ilustrace přebalu knihy

6.3.3 Doplnkové činnosti v příbězích

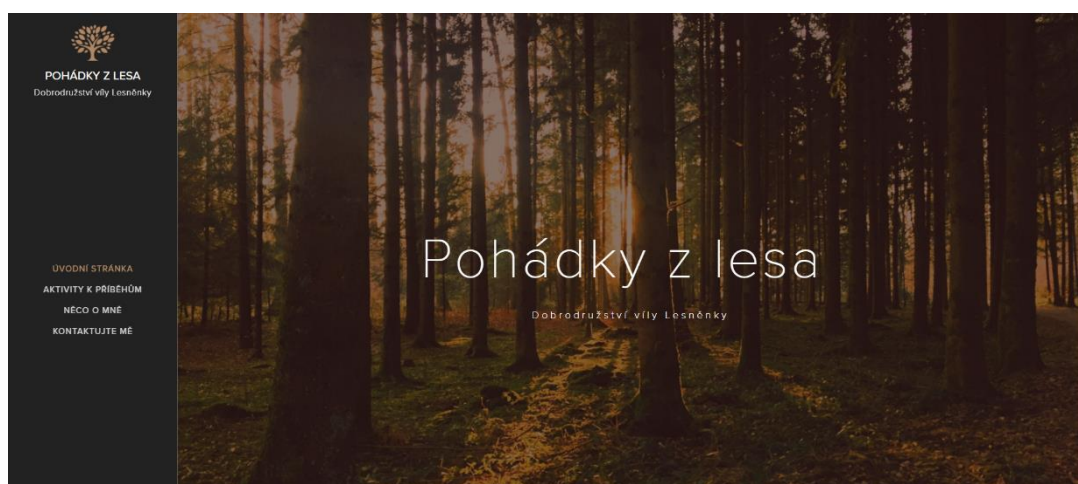
Každý příběh je doplněn o tematické aktivity s různorodým charakterem. Každý příběh svými doplňkovými aktivitami pokrývá několik oblastí, které u dětí lze podpořit přímo při čtení příběhů. Aktivity jsou tvořeny s ohledem na předškolní věk, lze je však volně modifikovat pro věkové potřeby dětí. Důraz je kladen na rozvoj řečových a komunikačních dovedností skrze doplňkové otázky a básničky, které jsou uvedeny u každého příběhu. U všech příběhů lze využít možnost výtvarné aktivity. Doplňkové činnosti k příběhům byly vytvořeny autorem. U příběhů není nutné využít všechna doporučení na aktivity, ale pouze ty, které si učitel sám vybere s ohledem na charakter třídy, ve které působí.

6.3.4 Vazba

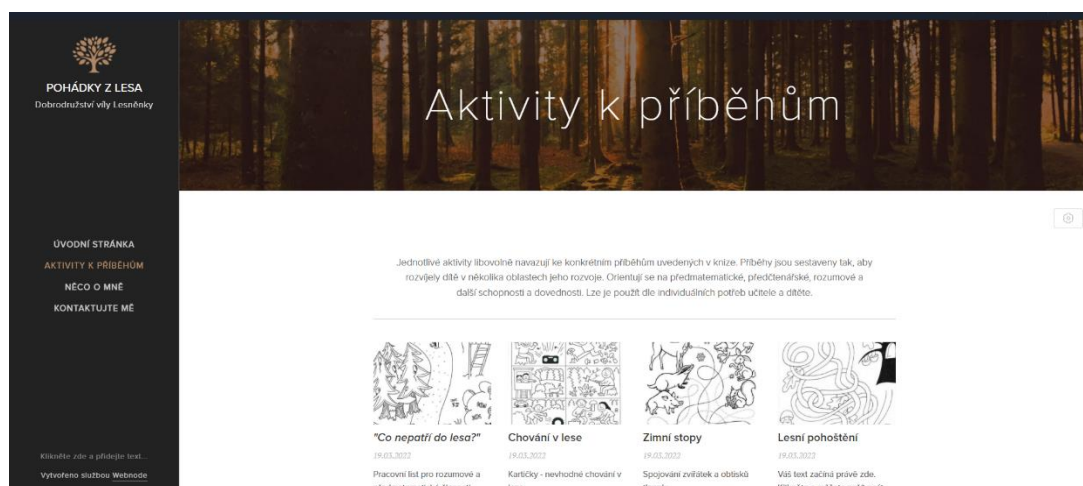
Vazba knihy probíhala ve specializované plzeňské firmě Graphic World, která kompletně zpracovala prvotní náhledy vzhledu knihy, korekci, celkový tisk a vazbu knihy. Vnitřní blok knihy je prošitý nití a je zalepen do desek o gramáži 280 g. Tento druh vazby je vhodný k častému otevírání a používání, tudíž je riziko poničení knihy v prostředí mateřské školy velmi nízké.

6.4 Popis tvorby internetové příručky

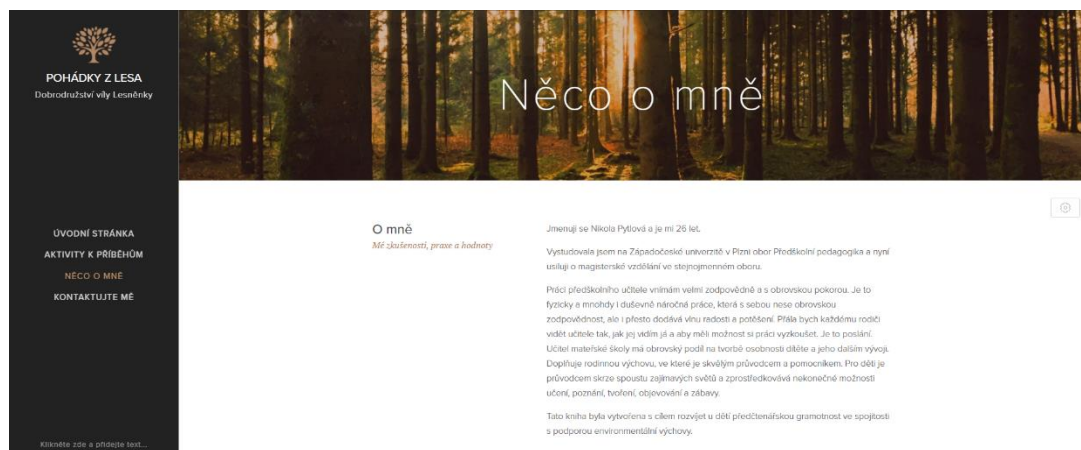
Tvorba internetové příručky vznikala skrze volně dostupný webový portál www.webnode.cz, kde jsem si vybrala volnou a zdarma dostupnou šablonu, kterou jsem si nejprve vzhledově upravila, aby odpovídala charakteru obsahu. Webová stránka: www.pohadky-z-lesa.webnode.cz/, poskytuje široké spektrum šablon a obrázků, takže tvorba vlastního webu nebyla omezující. Na těchto stránkách byly následně vytvořeny přehledné rozcestníky pro rychlé a dobré zorientování návštěvníka stránek. Rozcestník obsahuje kartu „Aktivity k příběhům“, kdy si návštěvník může vybrat ze široké škály pracovních listů, aktivit a činností. Rozcestník dále dovede návštěvníka ke kartám „O mně“, aby mohli kdykoliv nahlédnout na důvod vzniku internetové stránky, zjistit její charakter a kdo ji vlastně vytvořil a za jakým účelem. Další kartou na webových stránkách je odkaz na úvodní stránku, která návštěvníka přivítá příjemným přírodním výjevem, a to fotografií. Karta „Kontakt“ slouží k případným připomínkám, dotazům atd.

Obrázek 3: Vzhled úvodní strany internetové příručky

Obrázek 4: Vzhled karty internetové příručky – Aktivity k příběhům

Obrázek 5: Vzhled karty internetové příručky – O autorovi

6.5 Popis tvorby pracovních listů

Většina pracovních listů uvedených na internetových stránkách pochází z autorské tvorby. Ty, které byly použity z jiných zdrojů, jsou řádně ocitovány. Pracovní listy jsem vytvářela skrze grafický tablet *Wacom Cintiq 22* a grafický program *Krita*. Pracovní listy jsou vytvořeny tak, aby je bylo možné využít širokospektrálně a pokrývaly svým zaměřením několik různých oblastí vývoje. Pracovní listy jsou zaměřené na rozvoj předmatematické gramotnosti, zrakového vnímání, rozvoj paměti a myšlení apod. Byly vytvořeny a rozděleny tak, aby si každý učitel vybral takový pracovní list, který odpovídá charakteru dětí jeho třídy nebo momentálním potřebám.

Obrázek 6: Autorský pracovní list – veverka

7 TVORBA PROJEKTU

Jedná se o týdenní projekt v jedné třídě mateřské školy Stráž. Projekt je koncipován pro děti předškolního věku navštěvující mateřskou školu a nese stejnojmenný název jako autorská kniha „Dobrodružství víly Lesněnky“. V projektu se zaměřuji na činnosti rozvíjející předčtenářskou gramotnost, rozvoji citu k přírodě a seznámení se s reálně možnými situacemi v prostředí české přírody. V projektu jsou postupně využity všechny příběhy z knihy, ale záleží na jednotlivém učiteli, jak si práci s příběhy zvolí. Jeden příběh může být koncipován na práci po celý týden apod. Já osobně jsem chtěla vyzkoušet práci se všemi příběhy na konkrétní třídě. Na webových stránkách internetové příručky je uvedené široké spektrum pracovních listů a činností k využití v souvislosti s příběhy dle potřeby a vlastního výběru.

- **Téma:** „*Dobrodružství víly Lesněnky*“
- **Věková skupina:** Homogenní třída – děti ve věku 5-6 let
- **Délka projektu:** 5 dní
- **Oblasti tvořící jádro projektu:** Dítě a svět, Dítě a psychika – jazyk a řeč, tvořivost
- **Další propojené oblasti:** Dítě a jeho tělo, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost
- **Integrované činnosti a předměty:** hudební výchova, výtvarná výchova, tělesná výchova, dramatická výchova, environmentální výchova
- **Obecným hlavním cílem** je seznámit děti s reálnými situacemi, které mohou nastat v české přírodě. Je totiž nutné učit děti těm situacím, které mohou reálně zažít, jelikož vzdělávání je účinné jen tehdy, když vychází z reálných a přímých zkušeností. Česká příroda je dítěti žijícímu v České republice nejbližší, seznamuje se s jejími pravidelnými změnami a podobami, všímá si zvýšené aktivity zvířat na jaře, poznává a objevuje stále nové rostliny, stromy a keře. Autorské příběhy děti seznamují s několika základními tématy, se kterými dítě může přijít (i pravidelně) do styku. Příběhy se dotýkají tématu třídění odpadů, způsobu chování v lese, nalezení opuštěných či zraněných zvířat a seznámení se se záchrannými stanicemi. Jelikož se mateřská škola nachází v okolí, kde jsou husté lesy, kam chodí většina na procházku buď s rodiči, nebo mateřskou školou, dotýkají se tyto situace dětí přímo. Snažila jsem se prostřednictvím příběhů podpořit u dětí cit k přírodě a zvířatům, která mohou potřebovat naši pomoc, jak přírodě ulehčit, a hlavně jak o ni pečovat a chránit ji.

- Mezi **konkrétní vzdělávací cíle** patří vyjmenovat a rozpoznat alespoň 3 zástupce ptactva, 3 zástupce savců, 2 zástupce hmyzu, 2 druhy léčivých bylin a znát důvody jejich využití, vyjádřit svůj vlastní názor a myšlenku, vhodně formulovat věty s využitím širokého spektra vyjadřovacích prostředků, sdílet své názory a myšlenky, rozvíjet vzájemnou spolupráci a pracovat v kolektivu. Rozšiřující aktivity (básničky, pracovní listy, aj.) budou začleněny ke vzdělávacím a výchovným činnostem probíhajících v mateřské škole.
- **Konkrétními výstupy** projektu bude několik výrobků, které si děti s dopomocí učitele vytvoří. Jedná se především o jednoduché hudební nástroje, vlastní vílí domečky, lesní cedule a přírodní obrazy.
- **Klíčové kompetence**

Kompetence k učení

- Objevuje, experimentuje, všímá si vzájemných souvislostí.
- Získává nové zkušenosti, které nadále uplatňuje v reálných a praktických situacích.
- Nabývá poznatků o světě přírody a všímá si toho, co se kolem něj děje.

Kompetence k řešení problémů

- Všímá si problémů a dění ve svém bezprostředním okolí.
- Řeší situace na základě vlastní, reálné zkušenosti, přičemž využívá metody pokus – omyl, zkouší a spontánně vymýšlí nová řešení.

Kompetence komunikativní

- Vyjadřuje a sděluje své prožitky, pocity a nálady různými prostředky.
- Mluví ve vhodně formulovaných větách, ovládá řeč, vyjadřuje své myšlenky, odpovídá na otázky, rozumí slyšenému.
- Ovládá některé dovednosti navazující na schopnost čtení a psaní.
- Rozšiřuje svou slovní zásobu, kterou aktivně používá.

Kompetence sociální a personální

- Projevuje citlivost a ohleduplnost včetně rozpoznání nevhodného chování, nespravedlnosti a lhostejnosti.

- Podílí se na společných činnostech a aktivitách, uplatňuje společenské návyky.
- Dodržuje dohodnutá a předem pochopená pravidla.

Kompetence činnosti a občanské

- Má základní představu o souladu mezi základními lidskými hodnotami a co je v jejich rozporu s normami.
- Uvědomuje si, že se aktivně podílí na tom, v jakém prostředí žije a že jej může výrazně ovlivnit, včetně důsledků svého chování. (Rámcový vzdělávací program, 2021)

7.1 Den první: „Vyprávějí kapky rosy, že se v lese skrývá kdosi“

Cíl: rozvoj hrubé a jemné motoriky, rozvoj fyzické zdatnosti, rozvoj vnímání, naslouchání, soustředěnosti a porozumění, rozvoj vyjadřování, tvořivosti, zvědavosti, představivosti a fantazie, kultivace estetického vnímání, posilování prosociálního chování a kooperativních dovedností, vytvoření a posílení základních postojů k přírodě, rozvíjení pochopení o lidské činnosti v přírodě a možnosti ji chránit

Organizační forma: u pracovních stolečků, na koberci, v herně, na školní zahradě

Vzdělávací oblasti: Dítě a jeho tělo, Dítě a svět, Dítě a ten druhý, Dítě a jeho psychika – jazyk a řeč

Očekávané výstupy: dítě je schopno spolupráce a rozdělí si mezi sebou role, spolupodílí se na společné aktivitě, domluví se, respektuje názor a myšlenku někoho jiného, reaguje na tempo písňe pohybem, napodobí zvíře pohybem a zvukem, v rámci spolupráce se podílí na stavbě domečku, postaví domeček z nasbíraných přírodnin, vyjmenuje morálně správné a špatné chování v lese

Pomůcky: karty s vyobrazením vhodného/nehodného chování, příběh z knihy, hudební podklad, několik druhů stavebnic podle počtu skupin dětí – pěnové, lego, dřevěné, plastové aj., přírodniny

Činnosti:

Před příchodem dětí bylo na pracovních stolech připraveno několik druhů knih. Některé byly otevřené na náhodných stránkách, jiné zavřené, které ale měly poutavé obálky. Byl zde k dispozici atlas zvířat, pohádkové obrázkové příběhy, mapa a lupa. Na koberci v herně byly k dispozici stavebnice s umělohmotnými zvířaty. Na viditelném a vyvýšeném místě ve třídě byla vystavena kniha. Takto vyvýšená kniha na netradičním místě upoutá dětskou pozornost. Je u ní postavená obálka.

- 1) **Komunitní kruh** – učitelka společně s dětmi sedí v kruhu, kde debatují nad **obálkou**. **Obálku** si podáváme z ruky do ruky a přemýšlíme o jeho obsahu, co by v ní mohlo být, kdo ji mohl zaslat, co nám chce sdělit. Po otevření obálka obsahuje několik **kartiček** s obrázky z lesního prostředí. Kartiček je přesný počet jako dětí tak, aby se dostalo na každého. Na kartičkách jsou vyobrazeny různé situace v lesním prostředí, které jsou a nejsou morálně správné. Karty jsou seskupeny tak, aby se opakovaly. Děti následně hledají mezi sebou, kdo má stejnou kartičku a tvoří skupiny. Následně každá skupina popisuje svou kartičku. Co je na ní vyobrazeno, zda to je, či není správné – tvoříme tak prvotní představu o lesním prostředí a účinku člověka na tento ekosystém a zároveň zjišťujeme, co již děti vědí, jaký mají vědomostní základ. Pokud konkrétní dítě mluvit nechce, nenutíme jej, můžeme mu dát několik návrhů, z nichž si dítě může vybrat, co je nejbližší jeho myšlence. Po debatě nad kartami přineseme mezi děti samotnou knihu, u které je dopis. Je v něm napsáno, že nám víla Lesněnka posílá sbírku svých příběhů, které nám nabízí ke společnému přečtení, děti žádá, aby se staly jejími přáteli a pomáhaly s jejím úkolem – ochraňovat les. Dopis je krátký, abychom se mohli plně věnovat příběhu, který je obsáhlejší. Nejprve se ale jako víla proletíme po lese.
- 2) **Pohybová chvilka** – „*Víli let*“ – na hudební podkres létáme po třídě jako víla. Popisujeme, co můžeme v lese vidět, jaká zvířata, rostliny, houby, nebo konkrétní situace. Měníme rychlost letu dle tempa hudby. Vždy, když někdo zmíní nějaké zvíře, napodobíme jej zvukem či pohybem, vytváříme různá pohybová vyjádření, kdy po sobě vzájemně opakujeme. Učitelka určí předvádějícího.
- 3) **Čtení příběhu č.1** – „*Vyprávějí kapky rosy, že se v lese skrývá kdosi*“ – v průběhu čtení obsahuje příběh další jednotlivé aktivity, které podporují hrubou motoriku, vyjadřovací schopnosti, představivost, fantazii aj.
- 4) **Stavba domečků z různých druhů stavebnic** – na závěr děti rozdělíme podle jejich počtu do skupin. Každá ze tří skupin dostala na výběr, kterou stavebnici pro svůj domek zvolí. Museli se vzájemně domluvit, udělat poradu pro výběr materiálu, poté z dané stavebnice vytvořit společný dům. Rozdělili si mezi sebou role a funkce, kdy se další na stavbě podíleli a měli tak svůj podíl na celkovém

výsledku. Poté jsme chodili vzájemně na návštěvy, kdy jednotlivé skupiny popisovaly, jak je jejich domek situovaný a sestavený, kde jsou jaké místnosti apod. Popisovaly také zvolený materiál, důvod výběru, postup práce.

- 5) Venku jsme stavěli **domečky z přírodnin nasbíraných na školní zahradě**. Popisovali jsme společně materiál, čeho jsme měli více, méně, jak jsou domečky sestavené, kde se co nachází a jak stavba probíhala.

Příběh

„Vyprávějí kapky rosy, že se v lese skrývá kdosi“

Byli jste se někdy projít v lese? Jak takový les vypadá? Co, nebo koho, v něm najdete? Žijí tam nějaká stvoření? A víte vy vlastně, co se v lese děje, když je hluboká noc, venku černočerná tma a vy jste zachumlaní ve svých peřinách a spíte?

Když svět přikryje noční peřina, ze svých úkrytů začnou vylézat různá stvoření (*napodobíme zvuk dle fantazie, děláme, že se probouzíme*), stromy si protahují své větve vysoko nad své zelené koruny (*protáhneme ruce, ukážeme, jak se protahujeme*), měkká tráva /začne tančit v lehkém nočním vánku (*naznačíme lehký taneček*) a skály se rozpohybují

a otevírají se světu (*začneme dupat, vydávat těžké zvuky*). Všechna ta zvířata, která vidíte v lese přes den, se Vám jen tak sama od sebe ukázat nepřijdou. Většinou hned utečou, protože se Vás bojí. Ale večer, když je les prázdný a světlušky osvěcují lesní cestičky, vyjdou ze svých úkrytů stvoření, která jste v lese určitě nikdy předtím neviděli.

Daleko v hlubokém tmavém lese, kam se lidská noha přes husté houštiny nedostane, je v kmenu jednoho z nejsilnějších a nejvyšších stromů (*naznačíme, jak jsme silní a vysocí*) schovaný domek. Schovává se úplně dole mezi kořeny, aby ho přece jen pro strýčka příhodu, nikdo nenašel. (*Jak domek vypadá? Má okna? Střechu? Kdo v něm asi bydlí? Vysvětlení - ...pro strýčka příhodu*). Do domku vedou malé kamenné schody, kterých je přesně sedm. Všechny jsou porostlé mechem, a když by na ně stoupla bosá noha, byla by jako v zelené peřince. Nahoře nad schody jsou tmavé, dřevěné dveře. Docela obyčejné. Skrze tyhle dveře dovnitř pouští trochu lesního světla jen opravdu malé, kulaté okénko.

V celém kmenu jsou vyřezaná už jen dvě další okénka. Kdo se do jednoho z nich podívá, uvidí malou světničku. Ve světničce malý krb, stůl, dvě židle, malou postýlku a kuchyňku s pár skříňkami. Místo je tam sotva pro jednoho. Na stole je na ozdobném bílém talířku s modrými pomněnkami zapálená svíčka ze včelího vosku (*TIP: aktivita – výroba svíček*). Ten, kdo tu bydlí, je právě doma.

V domečku bydlí víla (*Jak se jmenuje? Vymysli jméno*) Lesněnka. Maličká je jako (*co je malé, jak může být asi maličká?*) maliček a hlavičku má jako špendlíček. Nosí zelené šaty z jitrocelových listů (*Jak vypadá jitrocel? Jaké jsou jeho léčivé účinky?*) a na hlavě má věneček z lístků a lesních bobulí (*Jaké můžeme v lese najít bobule? – borůvky, maliny, brusinky apod.*)

Mají víly kouzelnou moc? (ptáme se, co asi umí, jaká kouzla ovládají)

Proč byla víla Lesněnka ukryta tak hluboko v lesích? Bála se něčeho?

Lesněnka má na starosti moc důležitý úkol (*Jaký může mít Lesněnka úkol?*). Každý den vstává až večer, kdy už i žáby spí a spokojeně kuňkají ze spánku na březích rybníčku (*zakuňkáme*), ptáčci si před spaním čistí svá peříčka (*ukážeme, jak se chystáme ke spánku jako ptáčci, protáhneme si křídla, zamáváme křidélky*) a zajíčci už podřimují ve svých úkrytech pod zemí. Když se navečeří medové kaše (*Co míváte k večeri vy?*), vezme si košík, co stojí u stolku, dá do něj kapku večerní rosy nebo studeného deště, kdyby měla cestou žízeň, a na hlad si zabalí dvě tmavě modré a borůvky, které jsou navíc ještě tak sladké! Potom roztáhne křidélka, párkrát s nimi zamává, aby je procvičila před dlouhým letem,

a vylétne ze dveří domečku právě tím směrem, kam už vidí dopadat první paprsky měsíčního svitu. Letí dlouho. Zastaví se až na okraji lesa, usadí se na nejvyšší větev toho nejvyššího stromu a zahledí se do dálky (*Na co se víla může z takové výšky dívat? Co pozoruje?*). Přesně takhle začíná každá její večerní hlídka a její důležité poslání. (*Co může mít za poslání?*) Má na starosti chránit všechny lesní tvory, a to do jednoho. I toho nejmenšího broučka! Stejně tak stromy, keře, květiny, houby a mechy potřebují její ochranu. Ptáte se proč? (*Před čím je může chránit?*)

... To se dozvíme v dalších příbězích...

Básnička

*„Tam kam chodí broučci spát,
tam kde tma si chodí hrát,
ukrytý je malý domek,
co na dveřích nemá zvonek.
Pouze tři má okna kulatá
a kliku celou ze zlata.
Bydlí v něm Lesněnka milá,
krásná, hodná, chytrá víla.
Úkol má však velmi těžký,
postarat se o les křehký.“*

Hodnocení: První otevírací příběh se velmi líbil. Neustále hádaly, co má Lesněnka za úkol, kde nejspíš bydlí, jak domeček vypadá, díky čemuž si užily následnou aktivitu stavění domečků. Děti si vzájemně hodnotily své domečky, oceňovaly, co se ostatním podařilo, co je samotné nenapadlo a překvapilo. Při výběru druhů stavebnic docházelo k občasným tahanicím o konkrétní druhy, a tudíž jsme si museli slíbit, že si následně stavebnice vyměníme a že si je vystřídáme. Vedli jsme se ale především k vzájemnému respektu. Povídali jsme si společně o Lesněnce a přemítali, jaký těžký úkol má, vymýšleli několik scénářů a možností, hodnotili jsme také kartičky s vyobrazením vhodného a nevhodného chování v lese.

Obrázek 7: Víla Lesněnka – očima dětí

7.2 Den druhý: „*Když je bolest trápení, kdopak od něj uleví?*“

Cíl: rozvoj hrubé motoriky, sluchového vnímání, reakce na změny, zrakového vnímání a reakce, podpora soustředěnosti, paměti a myšlení, rozvoj jazyka a řeči, rozvoj hudebního cítění a dramatizace, podpora pochopení o vzájemnosti vztahu mezi člověkem a přírodou

Organizační forma: na koberci v herně

Vzdělávací oblasti: Dítě a svět, Dítě a jeho tělo, Dítě a ten druhý, Dítě a jeho psychika – jazyk a řeč

Očekávané výstupy: pozná a pojmenuje alespoň tři zvířata podle zvuku, rozezná různý počet slabik u alespoň tří slov, soustředěně poslouchá a rozumí čtenému, reaguje na změny, předvede alespoň jeden druh lesního zvířete pomocí dramatizace, půjčuje si vzájemně materiál a pomůcky, uvede alespoň jeden důvod zřízení záchranné stanice pro zvířata

Pomůcky: lékařské vybavení (obvazy, šátky, hrací kufříky apod.), příběh z knížky, karty s puntíky znázorňující počet slabik, video se zvuky zvířat, šátky v barvách kontejnerů, přístup k internetu pro hudbu a projekční plochu na video

Činnosti:

- 1) **Čtení příběhu č.2** – „*Když je bolest, trápení, kdopak od něj uleví?*“ – na koberci v herně, v průběhu čtení obsahuje příběh další jednotlivé aktivity, které podporují hrubou motoriku, vyjadřovací schopnosti, představivost, fantazii aj.
- 2) **Pozorování online web kamery záchranné stanice MAKOV** – skrze webovou stránku [záchranné stanice živočichů MAKOV](https://www.makov.cz/webkamera.html) - <https://www.makov.cz/webkamera.html>, máme možnost online sledovat dění u krmítek a v celém areálu.
- 3) **Dramatizace** – děti rozdělíme do skupin a pobídneme k tomu, aby si vybrali druh zvířete, které bude zraněné, a jmenovali druhého ošetřovatelem, který se o zraněné zvíře postará. Ve dvojicích se vystřídáme. Pokud dětem chybí konkrétní materiál, mohou si od sebe materiál vzájemně půjčit. Poté společně hovoříme o tom, jaká zvířátka měla jaká zranění a co jsme pro jejich péči a ošetření udělali.

- 4) **Poznávání zvířat podle zvuku** – S hudebním podkresem společně poznáváme zvířata podle zvuku, který vydávají a který se snažíme následně napodobit pohybem či dramatizací.
- 5) **Hra se slabikami jednotlivých zvířat** – do různých koutů třídy rozmístíme tři karty s puntíky (jedna karta s jedním, dvěma a třemi puntíky). Následně děti z hromadného kruhu přebíhají k jednotlivým kartám podle počtu slabik v názvech zvířat, rostlin, stromů, květin a bylin. Nejprve předvede učitelka, poté vybízí jednotlivé děti k vymýšlení názvů. Takto modifikujeme pohybem. Při počtech tlesknutí (či jiného zvukového projevu, přebíháme k odpovídajícímu počtu teček).

Příběh

„Když je bolest, trápení, kdopak od něj uleví?“

Lesněnku probudily hlasité rány, dupání, řezání pilou a tlučení. Tak moc se polekala, až spadla z postele. Rychle se zvedla, upravila si sukénku, a aniž by se ohlížela, vyletěla z domečku tam, odkud se zvuky ozývaly. Cestou potkávala polekaná zvířátka, jak utíkají od strašlivých zvuků co nejrychleji pryč. Když dorazila na místo, všimla si tesařů, zedníků

a dalších lidí držících všemožná nářadí, jak sestavují dohromady několik velkých obdélníkových tvarů se stříškami. Vedle víly se zjevila sojka.

„Sojko moje milá, musíme zjistit, co se tady děje. Svolám několik kamarádů, ať tomu přijdeme na kloub. Musí to být ale jen malá zvířátka! Lidé si jich nesmí všimnout, měla by být tedy velmi tichá a nenápadná!“ (Která zvířátka byste zavolali na pomoc vy? Která zvířátka v lese jsou malá?)

„Všechny stromy, všechny keře, otevřete svoje dveře!

Všechny nory, brlohy, i přátelé z oblohy!

Volá vás teď lesní víla, pro pomoc se obrátila!

Potřebuje pomoc vaší, zachránit přírodu naši!“

Během chvilky stálo několik zvířátek pod stromem, kde netrpělivě Lesněnka číhala a zkoumala, co se v lese právě děje. Sletěla ze stromu dolů a určila všem směr, kterým se mají vydat. Myšky, veverky, ježci i mravenci a chrousti se vydali na průzkum a opatrně hledali cokoliv, co by jim pomohlo zjistit, proč lidé uprostřed lesa dělají takový hluk.

Lesněnka zrovna přelétala nad jednou ze střeš podivné stavby, když uslyšela silný naříkavý hlásek volající o pomoc. Ohlédla se a s obrovským úlekem spatřila, jak se veverka zmítá v plotě se zaseklým ocáskem a poraněným ouškem. Už už byla skoro u ní, když se před veverkou vynořil člověk. Byl to vysoký pán a na první pohled z něj šel strach. Na hlavě měl čepici a v ruce držel nějaké nářadí. (*Zkuste vyjmenovat nějaká nářadí – kladivo, pilka, šroubovák apod.*) Než Lesněnka stihla cokoliv udělat, aby malé veverce pomohla z jejího zajetí, muž zvedl ten pán ruku s nářadím přímo k veverce! Všechna ostatní zvířátka si strachem zakrývala oči, co s malou veverkou bude. Lesněnka se rozlétla směrem veverce a mihotala křídélky tak rychle, co jí síly stačily. Ale stejně nebyla dost rychlá. Najednou uslyšela cvakající zvuky „Cvak“ „Cvak“ „Cvak“. Naklonila se v letu víc na stranu, aby pořádně viděla, co se děje a co ten člověk s veverkou dělá. Pán se otočil a v ruce držel poraněnou veverku. Držel ji velmi jemně a hladil jí po hlavičce.

„Ty malá chudinko, neboj se, já se o tebe postarám. Teď si tu odpočineš a až nabereš síly a svůj ocásek i ouško se uzdraví, půjdeš zas domů“ pronesl pán.

Lesněnka se zastavila v letu jako zmrazená a udiveně se na pána dívala. Ten došel na zápraží dveří, kde stála paní v uniformě a kde si předávali veveričku do náruče. Potom s ní oba zašli dovnitř. Když Lesněnka slétla na zápraží, nemohla si nevšimnout dřevěné cedule pověšené hned vedle dveří, kde bylo velkým písmem napsáno – *Záchranná stanice živočichů*. Nápis na domě zněl Lesněnce hezky a příjemně, ale stejně musela zjistit, o co se jedná, protože nic takového dosud neviděla. Vletěla otevřeným oknem dovnitř. Všude byly stoly s počítači, otevřené ale i zavřené klece, spoustu nástrojů podobných těm, které mají doktoři ve svých ordinacích, nějaká voňavá semínka, bylinky a spoustu krabiček a lahviček, které také mívají především doktoři. *„Že by nějaký zvířecí zubař nebo doktor?“* pomyslela si Lesněnka. Létala si tak po všech místnostech a prozkoumávala je, když si všimla, jak v jedné z klecí leží maličký ježek. Přilétla ke kleci blíže a na ježka zabaleného v obvazech promluvila: *„Haló, ježečku, slyšíš mě?“*. Ježek nadzvedl hlavu a pokývl na znamení, že Lesněnku dobře slyší. Na tváři se mu vykouzlil úsměv, i když ho Lesněnka nejspíš zrovna probudila ze spánku. *„Prosím, řekni mi, co je tohle za místo? Oni tě ukradli? A v čem to jsi zabalený, je ti snad něco?“*. Ježkův úsměv i oči se ale ještě více rozzářily: *„Kdepak Lesněnko, našli mě promrzlého po dlouhé zimě, samotného*

a zraněného. Měl jsem polámanou nožku a hlad jako vlk. Dali mě do pořádku, dávají mi léky, díky kterým mám nožku zas úplně zdravou a taky dobré jídlo, které mi tuze chybělo! Ten pán v čepici mluvil o tom, že už bych za pár dní mohl zpátky do lesa“. Lesněnce se ulevilo, že ježkovi nic není a že mu nic nehrozí. Když viděla, že je v pořádku a spokojeně usíná, vydala se pátrat dál, aby se přesvědčila o chvályhodné povaze tohoto místa.

Vylétla z jedné z místností do dlouhé chodby, až se dostala k venkovním kotcům a výběhům. Tam už bylo zvířátek víc. Tu se ve výběhu pásli srneček, tu plavaly vydry plavaly v umělém rybníčku, sovy houkaly zpoza úkrytů svých budek, prostě kam se oko podívalo, všude bylo nějaké zvířátko. Ano, tohle místo je pro všechny opravdu bezpečné, přesvědčila se Lesněnka. Po pár hodinách opět navštívila veveříčku a zjistila, že ji lidé umístili do speciálního obydlí. Veveříčka byla ze začátku velmi vyděšená a nevěděla, co se děje, ale když se znovu setkala s Lesněnkou, nebála se už vůbec a už i ocásek jí bolel o něco méně.

„Starají se o mě moc hezky Lesněnko. Zasekla jsem se v plotě, když jsem se ho snažila podlézt, přičemž jsem si roztrhla ouško, a ani můj ocásek nedopadl příliš dobře. Dostala jsem léky a pomazlení, takže je mi o dost lépe“.

Lesněnka byla veverku navštívit ještě několikrát, aby se přesvědčila, že bude brzy v pořádku. Do toho pozorovala všechno, co lidé ve stanici dělají. Na jejich častých návštěvách viděla, jak lidé pomohli ztraceným, nemocným a zraněným zvířatům, která našli v lese nebo která k nim někdo jiný dovezl. Občas ale museli pro zvířata přijet i oni sami, třeba když nějaký jiný člověk našel poraněné zvíře a záchranáře pak na místo zavolal. Tu museli jet pro zraněného sýčka, který se zamotal do plotu, tu pro krásnou bílou labuť, jež se polekala a zlomila si křídlo. Zvířat, která potřebovala pomoc bylo opravdu hodně a Lesněnka byla moc ráda, že na pomoc není sama. Jako jediná by nedokázala pomoci všem a už takhle měla na starosti celý les.

Rozhodla se lidem, kteří ve stanici pomáhají, ukázat a povědět jim o její důležité práci. To především proto, že si to díky svým dobrým skutkům opravdu zaslouží. Jak jistě dobře víte, na víly nenarazíme jen tak. Schopnost vidět je, si musí člověk doopravdy zasloužit! Důvod ukázat se, měla Lesněnka prostý, mohou si vzájemně pomáhat a nebudou na tu těžkou práci sami. Snesla se na stůl, který patřil pánovi s čepicí. Ihned si jí všiml. Několikrát si promnul oči a trochu vyděšeně na ní koukal. Lesněnka ho začala uklidňovat a začala mu vše vyprávět. O tom, kdo je, co dělá, jak důležitý úkol má a jak je ráda, že na něj již není sama. Když si jí pán vyslechl a několikrát promnul své oči v domnění, že ještě pořád spí, představil se Lesněnce jako Petr – ochranář. Když se vzájemně seznámili

a pochopili, že se nemusí jeden druhého bát, vzal Petr Lesněnku na prohlídku stanice, kde jí vše pořádně ukázal a vysvětlil. Několikrát jí s sebou vzal na záchranné výpravy, kdy společně pomohli spoustě zvířátkům!

Hodnocení: Čtený příběh byl poměrně dlouhý, a tak byla potřeba s ním trochu pracovat a zkrátit jej. Celkový dojem z příběhu ale velmi upevnilo sledování online web kamery záchranné stanice Makov, která poskytuje každodenní pohledy do svých prostor, a především krmelců a krmítek. Děti vesele vykřikovaly a hledaly různá zvířátka, která se přijdou ke krmelcům podívat. Děti také hodnotily vlastní péči o zdramatizované zvířátko s popisem péče, kterou mu věnovaly. Ptáme se dětí, zda by chtěly být záchranáři ze záchranné stanice a pomáhat zvířátkům. Většina odpověděla, že by si tuto práci chtěla rozhodně vyzkoušet. Poznávání zvířat podle zvuku bylo pro mnohé děti překvapující, jelikož předtím ještě některá zvířata neslyšely. Jelen byl pro děti velkým překvapením, jelikož si některé myslely, že žádný zvuk nevydává. Naopak bylo potřeba dětem prostřednictvím videa vysvětlit, že medvědi hnědí u nás již ve volné přírodě nežijí. Slabiky jednotlivých názvů zvířat a jejich rozeznání se dařilo většině dětí. Na závěr jsme se naučili básničku k příběhu.

Obrázek 8: Víla Lesněnka – Lesněnka a zvířecí kamarádi očima dětí

7.3 Den třetí: „Za obrovské slzičky mohou rozbité skleničky“

Cíl: rozvoj jemné a hrubé motoriky, rozvoj zrakového vnímání, představivosti, fantazie, soustředění a pozornosti, schopnosti rychlé reakce

Organizační forma: na koberci v herně, u pracovních stolků

Vzdělávací oblasti: Dítě a jeho tělo, Dítě a svět

Očekávané výstupy: dítě soustředěně vyslechne příběh, vyrobí ceduli s vlastními pokyny a obrázky dle vlastního výběru, roztrídí odpadky do příslušných kontejnerů v pohybové hře, vyplní pracovní list na základě pokynů, nakreslí vilí domeček dle vlastní představivosti

Pomůcky: šablona s cedulemi, nůžky, tvrdé kartonové desky na počet dětí, lepidla, příběh z knížky, šátky v barvách kontejnerů na sklo, papír, plast, obrázky/fotky různých druhů odpadu – kelímky, sklenice, noviny, krabice, lahve, letáky aj., pracovní list „*Co do lesa nepatří*“ viz. Příloha 1

Činnosti:

- 1) Čtení příběhu č.3** – „Za obrovské slzičky mohou rozbité skleničky“ – v průběhu čtení obsahuje příběh další jednotlivé aktivity, které podporují hrubou motoriku, vyjadřovací schopnosti, představivost, fantazii aj.
- 2) Výroba cedulí** – s využitím šablon si vyrobíme cedule v návaznosti na čtený příběh, ve kterém se na jejich výrobu odkazujeme. Děti si vystříhnou vytištěné cedule a následně je dle svých představ a preferencí sestaví tak, jak jim to přijde vhodné. Vystřižené symboly lepí na tvrdé kartonové desky, které následně věšíme po třídě a diskutujeme o nich, co daná cedule říká, co je na ní zakázáno, povoleno apod.
- 3) Třídíš, třídím, třídíme** – stanovíme tři děti jako „kontejnery“ (sklo, plast, papír). Ostatní děti představují jednotlivé odpadky z určitého materiálu. K tomuto rozlišení využijeme obrázkových karet s vyobrazením skleněného, papírového a plastového odpadu, kdy jsou obrázky rozdány náhodně. Děti

představující kontejnery mají šátky v odpovídajících barvách tak, aby byly celé zahalené a jasně zbarvené. Učitelka poté jmenuje jednotlivý druh odpadu, který se musí zařadit za odpovídající barvu kontejneru. Můžeme používat slova obecná – plast, papír, sklo, nebo konkretizujeme na základě obrázků – sklenice, kelímky, noviny, krabice, lahve atd. Hru obměníme, kdy se „odpadky“ rozmístí po třídě a po zvolání barvy a charakteru kontejneru, dítě dané barvy se rozběhne a snaží se posbírat co nejvíce odpadků. Děti se chytají za ruce a řadí za dítě označené jako „kontejner“ až utvoří dlouhou řadu. Pracujeme s časovým rozmezím.

- 4) **Pracovní list** – „*Co do lesa nepatří?*“ - jasně viditelnou barvou kroužkujeme objekty, které na pracovní list nepatří a následně vysvětlujeme proč.
- 5) **Kresba domečku víly dle představivosti** – s využitím libovolné techniky pro kreslení

Příběh

„Za obrovské slzičky mohou rozbité skleničky“

Když Lesněnka vyletí na nejvyšší větev toho nejvyššího stromu, zadívá se do dálky a zkontroluje světla. Světla jsou totiž vidět na kilometry daleko a my lidé, bez něj nevidíme na krok. Proto vždy zkontroluje, zda jsou všechna světla vidět jen ve městě a po lese se už žádné netoulá. To by potom znamenalo, že je v lese člověk. (*Co člověk může v lese dělat?*) Když jsou všechna světla uzavřena v místnostech a všechny vlivem hluboké noci do jedné pozhasínají, protože lidi jdou spát, letí se Lesněnka proletět po lese. Jako první kontroluje lesní cestičky. Zda někdo někde nezabloudil a nehladá cestu domů. Pomáhají jí světlušky, které osvětlují lesní cestičky. Pokud byste se tedy někdy ocitli v lese a už by přicházela tma, světlušky Vám pomohou najít správnou cestu domů. Vyslala je za Vámi právě víla Lesněnka, abyste se z lesa dostali bezpečně domů.

Jak tak prochází po měkkém mechu, aby pohladila první spící jarní kvítky bledulí (*pohládíme kamaráda vedle sebe*) ozval se vysoký, pištivý hlas omotaný slzami (*jak takový hlas asi zní? vyzkoušíme si to*). Lesněnka rychle vylétla do výšky a vydala se směrem tam, odkud se hlásek ozýval. Na konci pištivého provázku se objevila malá myška. Mezitím se u ní už sklánělo několik zvědavých a vystrašených hlaviček (*Kdo se mohl nad myškou*

sklánět?). Všimla si obrovského jelena s parožím skloněným nad myškou, zaječice s jednou tlapkou utírající slzy a druhou na jejích ouškách a vyděšené sovy, která si křídlem překrývala oči (*Předvedeme si zvířátka – jelena s velkým parožím, utěšující sovu, plačící myšku, vystrašenou sovu – dramatizace*). Když Lesněnka doletěla přímo k malé myšce, její malé tlapky jí chytily za ruce a stále, jen o trochu potíšeji naříkala: „*Achich ouvej, to to bolí, Lesněnko, musíš mi pomoci!*“. Když si Lesněnka prohlédla myšku od uší až k tlapkám tak zjistila, že jí z nožky svítí bílý střep. Více se k nožce sklonila, pořádně si předmět prohlédla a zeptala se myšky: „*Jak si k tomu střepu v nožce přišla, malá myško?*“ zeptala se a podívala se i na ostatní, zda alespoň oni netuší, kde se střep uprostřed lesa vzal. Sova zahoukala

a křídlem ukázala směrem za vílu. Ta se otočila a nestačila se divit. Přímo za ní ležely tři rozbité skleněné lahve a velký černý pytel, ze kterého lahve vypadly. Než se stihla k pytli přiblížit, myška bolestí pípla. Honem rychle se vrátila zpátky k ní a nechala si od zaječice přinést květy nehtíku lékařského. Ten přiložila myšce na ránu, když ji vyndala z tlapky střep. Nožku ovázali listem smetánky lékařské a veverka pomohla myšku odnést do jejího domečku. Tam dostala čaj z heřmánku a usnula. Mezitím byla Lesněnka stále na stejném místě, aby zjistila, jak se velký černý pytel do lesa dostal. Jelikož hrozilo další neštěstí a někdo by mohl šlápnout na další střepy, bylo potřeba nepořádek rychle uklidit. Na pomoc přišli mravenci, střevlíci, tesaříci, ale i housenky a pavouci, aby pomohli všechny střepy, a zvláště ty nejmenší, odklidit. Lesněnka si všimla, že z pytle padal nepořádek delší dobu, a tak se vydala po jeho stopách. Tu ležel plastový obal, tu papírové útržky, no skoro na každém kroku ležel nějaký odpadek! Zvířátka ale takové věci vůbec nepotřebují, a proto není možné, aby sem nějaké z nich takovou věc přineslo. (*Kdo tam pytel mohl asi tak donést?*) Lesněnce let nad cestou plnou nepořádku díky jejím kouzelným křidélkům netrval dlouho. Dolétla až na prázdný travnatý plácek, kde byly vidět stopy od pneumatik auta. „Určitě sem někdo přijel a pytel s odpadky vyhodil do lesa“ pomyslela si Lesněnka. Zamyšleně se držela za bradu, když vedle ní přistála sojka. O sojkách se ví, že jsou to ochránci lesa. Vždy dají hlasitě na vědomí, že se někde děje nějaká neplecha. Sojka si protřepala křidélka, podívala se na Lesněnku a řekla: „*Viděla jsem člověka, jak nese pytel do lesa a tam ho pohodil. Bylo slyšet rozsypaní skla, doufám, že se nikomu nic nestalo?*“. Lesněnka celá utrápená povyprávěla sojce o malé myšce, která si zabodla střep do nožky. Byla tak zvědavá, co se v pytli schovává, až si ze svého průzkumu odnesla zranění. Naštěstí už bylo myšce lépe díky péči, kterou dostala od sovy. Teď se ale dvě zamyšlené hlavičky ocitly před problémem, který potřeboval řešení a to sice – jak zamezit dalšímu

vyhazování odpadků v lese. *(Jak byste tento problém vyřešili vy? Co dělat, když najdeme v lese nějaké odpadky?)*

Naštěstí si víla brzy vzpomněla na nového kamaráda, kterého nedávno poznala a který, jak jí říkal, má za úkol chránit všechna zvířata v lese stejně jako les samotný. Nabídl jí pomoc, kdykoliv si jen Lesněnka řekne. A veverce přece pomohl s její zraněnou nožkou! *(Pamatujete si, koho Lesněnka poznala v minulém příběhu a kdo pomohl veverce k uzdravení?)* Poprosila tedy sojku, aby za ochranářem Petrem dolétla a požádala ho, aby co nejdříve přišel. Ten neváhal ani vteřinu a za vílou dorazil během chvilky. Když mu víla vše vylicila, pobídl Lesněnku, aby zavolala všechna zvířátka, která dokáže teď rychle sehnat. *(Proč asi Petr volá všechna zvířátka? Copak jim chce asi říct?)*

„Milá zvířátka! Odpadky v lese jsou vážná věc a mohou nejenže znečistit vaše domečky a úkryty, ale také vám bohužel mohou ublížit, stejně jako tady malé myšce. Proto vyrobíme cedule, které dáme po všech cestičkách v lese, aby lidé věděli, že v lese máme důležité zásady, které by se měly při návštěvě lesa dodržovat!“ *(Co myslíte děti, které zásady a pravidla budou napsaná na cedulkách? Už jste nějaké takové viděly? Co děláme s odpadky v lese? Nosíme je tam vůbec?)*

- Odpadky sami v lese nikdy nesbíráme! Mohou být zdraví škodlivé! *(Proč a co můžeme najít za nebezpečné odpadky? – nádoby od nebezpečných látek, ostré předměty, pasti pro zvířata jako kanystry, prázdné nádoby, provázky apod.)*
- Co si do lesa přineseme – to si také uklidíme! *(Pokud jste byli někdy na procházce v lese, měli jste s sebou něco dobrého? Něco k pití? Dělali jste si v lese piknik? Nejlepší je, všechny obaly od sušenek nebo svačiny dát zpátky do batůžku a doma roztrdit a vyhodit)*
- Nelijeme nic do vody v rybnících a jezerech! – Pokud jsme na procházce u rybníka nebo jezera, do čisté vody nic nelijeme! Ve vodě žijí ryby, které jsou závislé na čisté vodě a v níž potřebují dýchat. Kdybychom do vody nalili něco, co tam nepatří – sladká pití, olej, obsah nádrže auta – ryby by nemohly ve vodě dýchat a zvířata pít čistou vodu
- Do vody neházíme odpadky! – Do vody neházíme žádné obaly, ani papíry, provázky, lahve apod. – ryby by se mohly do těchto nádob a odpadků chytit a nedokázaly by se dostat ven, stejně jako i jiná zvířata, která chodí k vodě pít.
- Pokud v lese stanujeme – vše po sobě uklidíme! – V lese jsme na návštěvě a neměl by nikdo poznat, že jsme tam také byli.

Petr na záchranné stanici společně s dalšími ošetřovateli vyrobili cedule a všechna zvířátka je pomohla roznést po lese. My si cedule také vyrobíme a rozvěsíme po svém třídním lesíčku.

Hodnocení: Příběh s myškou se dětem velmi líbil. Velmi se o malou myšku zajímaly a doufaly v její zotavení. Aktivně se podílely na vývoji příběhu a odhadovaly svými nápady, kam bude příběh směřovat. Následná aktivita s výrobou vlastních cedulí byla pro děti velmi aktivizující v souvislosti se skutečností, že přímo navazovaly na čtený příběh. S dětmi vzájemně hodnotíme vyrobené cedule s našimi upozorněními, zákazy a povoleními. Debatujeme o práci popeláře a jejich významu. Děti si je následně vystavovaly i doma a popisovaly rodičům zásady a pravidla, která mají na svých cedulích uveřejněná. Pohybová hra byla opět příjemným aktivizujícím článkem dne. Dětem je pohyb přirozený a mají ho rády, takže vesele běhaly po třídě a měnily si role. Při pohybových hrách je důležité zachovávat pravidla a korigovat je v případě přílišné energie a také pracovat s tempem. Pracovní list nedělal dětem potíže. Dokázaly dobře odhadnout, co do lesa patří a co nikoliv. Jen několik dětí potřebovalo dopomoc se zakroužkováním všeho, co by zakroužkováno být mělo.

Obrázek 9: Víla Lesněnka – domeček lesní víly očima dětí

7.4 Den čtvrtý: „*To je hluk, no to jsou rány, to k nám nejdou kamarádi!*“

Cíl: rozvoj hrubé a jemné motoriky, estetického cítění, řečových dovedností a vyjadřování, pozornosti, soustředění, rozvoj sluchového vnímání

Organizační forma: na koberci v herně, v lese/parku/zahradě

Vzdělávací oblasti: Dítě a jeho tělo, Dítě a svět, Dítě a jeho psychika – jazyk a řeč

Očekávané výstupy: vnímá a rozlišuje pomocí sluchových smyslů, rozezná předměty dle struktury a materiálu, vyrobí svůj vlastní hudební nástroj, pozorně poslouchá čtený příběh a reaguje na otázky, vytvoří přírodní obraz pomocí rámečku, identifikuje svůj objekt zájmu a popíše proč, si jej vybral, pomocí frotáže vytvoří obraz

Pomůcky: příběh z knihy, papírové rámečky ze čtvrtky, foťák, čisté papíry odpovídající počtu dětí, měkký uhl/barevné voskovky,

Činnosti:

- 1) **Čtení příběhu č.4** – „*To je hluk, no to jsou rány, to k nám nejdou kamarádi!*“ – v průběhu čtení obsahuje příběh další jednotlivé aktivity, které podporují hrubou motoriku, vyjadřovací schopnosti, představivost, fantazii aj.
- 2) **Sluchové hry** – každé dítě dostane prázdnou ruličku od kuchyňských utěrek (či jinou) ze spodu sešitou dvěma sponkami sešívačky. Horem do zbytku trubičky nandají přírodniny, dle vlastního výběru tak, aby zbyl v ruličce prostor. Následně naplněnou ruličku donese k učitelce, která horní otvor sešije sešívačkou a uzavře ji. Vznikne tak jedinečný hudební nástroj dle vlastní fantazie dětí. Trubičky se podepíší a děti si je mohou pokreslit. Následně se děti seřadí a učitelka představuje a „hraje“ s jednotlivými nástroji, kdy děti hádají, kdo danou ruličku vytvořil, co v ní je. Poté se ruličky rozdají zpět dětem a zahrajeme si vlastní společný koncert.
- 3) **Tvorba přírodních obrazů** – dětem rozdáme papírové rámečky ze čtvrtky. Poté je necháme vybrat si „obraz“ přírody, který se jim bude nejvíce líbit. Přiřkládají si papírový rámeček na přírodní výjevy, které se jim nejvíce líbí

a zdůvodňují proč. Učitelka dané ukázky vyfotí a zpětně ukazuje ve třídě na velké ploše.

- 4) **Frotáž a malba přírodou** – obrazy, které si děti vybraly, si zkusí přenést na papír. Zkusí přenést a zjistit, zda všechno v přírodě zanechává stopu. Utržený zelený lístek přikládají na papír a přejíždějí s ním silou ze strany na stranu, nebo přehnou papír, objekt vloží na jednu polovinu a plochým dřívkem do papíru buší. Takto se z listů uvolní zelené barvivo, které zanechá stopu.

Příběh

„To je hluk, no to jsou rány, to k nám nejdou kamarádi!“

Bylo brzké ráno. Tak brzké, že se ani ptáčkům vylétat z hnízd nechtělo. Lesněnka byla zrovna na cestě do svého stromového domku, aby konečně ulehla ke spánku. Zdržela se ještě u veverky, aby jí pomohla vynést poslední nastřádané kaštiny do její skrýše vysoko v korunách stromů (*Kam byste si schovali vaše poklady, děti? Máte nápad na nějakou skrýš? A jaký poklad byste si tam schovali?*). Křídélka měla už celá unavená, a tak se na chvíli zastavila, aby dala odpočinout slabým křídélkům (*protahujeme se, vzpažíme ruce, procvičíme nohy, procvičíme křídélka*). Měla zrovna ruce v úplném rozpažení, když se jí na rameno snesl malý pavouček.

„Dobré ráno Lesněnko, nemáš už dávno spát?“

„Máš pravdu pavoučku, dávno už bych se hrála ve svých levandulových peřínkách, ale musela jsem pomoci veverce s jejími zásobami.“

„Možná, že je dobře, že ještě nespíš. Pletl jsem si pavučinové cestičky k tvému domku, ale nechtěl jsem tě vzbudit, a tak jsem se otočil a vyrazil nazpět.“

„Proč si mě nechtěl budit pavoučku? Stalo se něco?“

Sotva Lesněnka dořekla větu ozvaly se hrozivé zvuky.

„Prásk!“ „Plesk“ (*dupání*)

„Jejdanánku! Co je to za nadělení?“ polekala se Lesněnka, a aniž by s pavoučkem jen na chvíli zaváhali, vydali se směrem, odkud vycházely ty strašlivé rány.

Sotva Lesněnka rozevřela křídla a vydala se zvukům vstříc, potkávala cestou vyděšená a zmatená zvířátka. (*Co se asi mohlo stát? divíme se – děsíme se, měníme emoce*) Křídla už Lesněnku únavou neposlouchala, a tak se musela snést na zem a jít po svých

nožkách. I když byl mech měkký jako peřinka, půda pod ní se třásla a běsnila jako zdivočelý kuň. (*Jak se chová zdivočelý kuň? Předvedeme si*) Kolem ní proběhla vyděšená rodina zajíců, stádo srnců a srnek, zmatené lišky, divoká prasata a nad hlavou létalo jedno hejno ptáků za druhým. Lesněnka se plížila pořád dál. Musela přijít na kloub tomu, co se v lese děje, že jsou všechna zvířátka tak vyděšená! Hluk se ozýval z přední části lesa a z lesní cesty vedoucí do blízkého města. Pavouček pomohl svými pavučinovými cestičkami Lesněnce vylézt na strom, aby viděla lépe z výšky. Vylezla na kraj větve a rozhlédla se (*Rozhlížíme se. Co vidíme? Co se asi může dít?*).

Vzduch se náhle nasytil kouřem a všude začal poletovat černý popel. To si lidé rozdělali oheň. Ze stromu vylétl strakapoud, aby utekl před kouřem. Lesněnka pískla a strakapoud se objevil po jejím boku (*Víte, jak se jinak přezdívá strakapoudu velkému? – doktor lesa – proč?*).

„Strakapoude, musíš mě dostat blíž! Musím zjistit, co se děje!“ Strakapoud nastavil křídla, aby si na něj Lesněnka lépe vyskočila. Vznesl se k nebesům a dopravil Lesněnku k bližšímu stromu. Uprostřed malé mýtiny spatřila skupinu lidí s ohněm planoucím ve středu kamenného ohniště, které si postavili. Okolo ohniště pobíhalo několik dětí, zatímco dospělí stavěli stany. Hluk, který vydávali tahal za uši. Nastartované auto, ze kterého vycházel černý kouř, stálo na mýtině plné bylinek, které pod zápachem kouře uvadaly. Broučci utíkali co nejdál z mýtiny, aby je lidé nezašlápli. Děti lámaly stromům větve a zahazovaly je. Od stromů přeběhly ke zbylým bylinkám a květinám, které na barevné mýtině rostly. Začaly trhat jednu za druhou, až za nimi zůstávala jen pošlapaná tráva. Všechny bylinky jako hluchavky, šalvěj, mateřídouška, meduňka i podběl a heřmánek přišly nazmar. Dospělí vytáhli z auta hlasité rádio a pouštěli hudbu na celý les. Kam jen ucho doslechlo i mnohem dál, zněla hlasitá a úderná hudba. Děti se od trhání květin a bylinek přesunuly k mraveništi stojícího pod vysokou borovicí. Po cestě k mraveništi sebraly pohozené klacky a začaly do mraveniště dloubat. Mravenečci zběsile hledali místočka, kam by se mohli schovat, aby se ubránili ostrým předmětům, které bortily jednu z chodbiček za druhou. Když už se zdálo, že mraveniště spadne celé, všiml si chlapec hub v mechu pod smrkem. S klacky od jehličí začaly šťouchat do mohutných klobouků hřibů, které se rozpadly na malé kousičky. Zničily všechny houby, které jim přišly do cesty. Ať už jedlé hřiby, bedly, lišky a klouzky tak i nejedlé muchomůrky, holubinky, václavky a ryzce. Ani mech nezůstal bez povšimnutí.

To už Lesněnka nevydržela a snesla se k zemi.

„A dost!“ vykřikla Lesněnka. Děti se leknutím posadily do mechových polštářů.

„Vy jste se teda předvedli, nešikově. Jestlipak víte, co jste všechno způsobili?“

Děti nevěřičně kývaly hlavou.

„Tak si to shrneme, milé děti“ začala Lesněnka. *„U nás v lese, jste na návštěvě! Jak by se líbilo vám, kdyby vám doma někdo ničil vaše oblíbené věci, ubližoval vám a dělal naschvály? Chováte se tu jako na návštěvě?“*

„Nechováme“ pronesly smutně děti.

„Tak, a teď samy povězte, jak jste se zachovaly a proč to bylo špatně“.

- Bylo správné přijet autem až do lesa na mýtinu, zastavit na ní a nechat běžet začouzený motor? – Kdepak, kouř motoru nedělá zvířátkům ani rostlinám dobře. Ani my nemůžeme v kouři dobře dýchat!
- Rozděláváme v lese oheň? – Můžeme pouze na vyznačených místech, kde je to povolené (značka) a kde takovou značku nenajdeme, oheň nerozděláváme! Může se rozšířit do okolí a les by tam mohl začít hořet.
- Pouštíme v lese nahlas hudbu? – Zvířátka se hlasitých zvuků velmi bojí a utíkají před nimi. Taková zvířátka mají strach a snaží se utéct do bezpečí. Mají velmi citlivé uši!
- Jak se děti zachovaly k mraveništi? Bylo to správné? – Mraveniště nikdy nebouráme! Mraveniště je plné chodbiček a pokojíčků, kde žijí všichni mravenci včetně královny. Mravenci pro nás dělají spoustu užitečné práce! (*Jakou? - Provzdušňují půdu, odstraňují zbytky rostlin a hub či zemřelých živočichů*)
- Kopeme snad do rostlin a hub? Jedlých i nejedlých? – Houby jsou v lese zdrojem potravy pro zvířata (divoká prasata, srnky...) ani do těch nekopeme a neničíme je.
- Je správné, trhat bezhlavě všechny květiny, které nám padnou do oka? – Kdepak! Můžeme si natrhat bylinky či trochu lučního kvítí, ale vždy pouze s někým, kdo rostlinám rozumí a kdo pozná, zda je rostlina jedovatá či nikoliv. Rostliny netrháme zbytečně.
- A co lámat stromům větve? – V lese najdeme na zemi spoustu popadaných větví a klacků, se kterými si můžeme hrát či stavět domky. Další větve zbytečně nelámeme. Stromu dá opravdu hoodně práce, než větev vyrostle!

Děti doběhly za rodiči a všichni se společně domluvili na tom, že se budou v lese chovat jako na návštěvě. Hlasité rádio vypnuli, sebrali veškeré odpadky, které nastřádali a odvezli si je s sebou zpátky do města, kde je vyhodili do popelnice. Děti do mraveniště

položily pár listů lesních plodů, aby se mravenečkům omluvily za to, jak do něj tak nehezky šťouchaly a slíbily, že příště nebudou ani rozkopávat houby, ani trhat bezhlavě květiny a bylinky a ani lámat stromům větve.

Hodnocení: Čtený příběh děti velmi bavil a aktivně v průběhu čtení konstatovaly a hodnotily nevhodné chování dětí z příběhu. Velmi pozorně naslouchaly a odmítaly chování dětí z příběhu. Podílely se společně na závěrečné tvorbě zásad a pravidel, jak se chováme v lese. Tyto zásady jsme následně opakovali si cestou do lesa. Děti si aktivně vybírají objekty pozorování, které se jim líbí a zdůvodňují proč. Přírodní obrazy volí na základě vlastních výběrů, které se jim líbí a svůj výběr zdůvodňují. Ve třídě poté probíhá následná zpětná recenze jednotlivých fotografií s komentáři jednotlivých dětí o důvodu jejich výběru. Obrázky frotáže jsou následně vystaveny na chodbě. Frotáž a malba přírodou byla pro děti velmi zajímavá a překvapující. Bylo pro ně příjemným zjištěním, že přírodou se „dá malovat“. Bylo jen potřeba korigovat, aby trhaly jen takové květiny a byliny, které dobře známe a které nejsou samozřejmě jedovaté či by jejich utržení nepůsobilo zbytečné plýtvání. Většinou se o květy podělily, abychom neplýtvali a rozdělovaly si je mezi sebou.

Obrázek 10: Víla Lesněnka očima dětí

7.5 Den pátý: „Kdopak se tu v mechu krčí, steskem, strachem nahlas skučí?“

Cíl: rozvoj hrubé a jemné motoriky, rozvoj prosociálního citění, zrakového a sluchového vnímání, pozornosti, soustředěnosti, paměti, pravolevé orientace, posílení schopnosti rychlé reakce

Organizační forma: na koberci v herně, v lese

Vzdělávací oblasti: Dítě a jeho tělo, Dítě a ten druhý, Dítě a jeho psychika

Očekávané výstupy: dítě vyjádří své pocity z hmatového chodníčku a popíše, které materiály mu jsou nejvíce a nejméně příjemné, zdramatizuje zvíře, které zná a dokáže v opačné roli ošetřovatele uznat, zda zvíře potřebuje pomoc, pozná po hmatu alespoň dva předměty denní potřeby včetně objektů z lesa a dokáže si je zapamatovat skrze hmatový vjem, soustředěně poslouchá vyprávěný příběh

Pomůcky: příběh z knížky, přírodniny nasbírané v lese, šátky na zavázání očí odpovídající počtu dětí, tlustší provaz nebo lano, malé, tenčí provázky, předměty denní potřeby dětem dobře známé – hrneček, lžice, šiška, klíče, plastová lahev aj.

Činnosti:

- 1) Čtení příběhu č.5** – „Kdo se to tu v trávě krčí, steskem, strachem nahlas skučí?“ – v průběhu čtení obsahuje příběh další jednotlivé aktivity, které podporují hrubou motoriku, vyjadřovací schopnosti, představivost, fantazii aj. Po přečtení příběhu se přesouváme do blízkého lesa.
- 2) Dramatizace** – zvolíme jedno (i více) dětí představující opuštěná či zraněná zvířátka. Necháme děti, aby si sami vybrali druh zvířete, kterým chtějí být a zda jsou zraněná, opuštěná či nikoliv. Následně díky nově nabitým informacím opakujeme zásady, které je potřeba dodržet při objevení zvířete zdánlivě opuštěného či zraněného v lese.
- 3) Tvorba smyslového chodníčku v lese** – společně s dětmi sesbíráme velké množství přírodnin různého druhu. Dbáme na to, abychom nikde nic netrhali nebo neničili něčí obydlí. Doneseme je vždy na jedno předem určené místo – kameny, větvičky, mech, šišky, tráva, listy aj. Následně provede jedna z učitelek první dítě s bosýma nohama a se zavázanýma očima (pokud se bojí,

nabídneme překrytí očí vlastní rukou tak, jak to bude dítěti příjemné) po smyslovém chodníčku, kdy dítě popisuje, co pod nohama cítí, zda je to studené, hřejivé, příjemné či nepříjemné apod. Druhé dítě vede už dítě, co šlo jako první. Učitelka dohlíží na bezpečnost a pobízí dítě k vyjadřování vlastních pocitů.

- 4) **Pamatováček** – Druhá učitelka už asistuje u druhého stanoviště, kdy je od jednoho stromu k dalším natažený dobře vnímatelný provaz, na kterém jsou na jednotlivých malých provázcích připevněné předměty, které jsou dětem vždy dobře známé – hrneček, lžice, klíče, plastová lahev, dřevěná vařečka, šiška aj. Děti poslepu jdou a popisují, co cítí, jaký předmět myslí, že drží v rukou a zároveň se snaží si nejvíce zapamatovat, které předměty drželi. Následně zkusí vyjmenovat některé předměty a materiál ze kterého jsou vyrobeny a kam by je vyhodili, do jak barevného kontejneru.

Příběh

„Kdopak se tu v trávě krčí, steskem, strachem nahlas skučí?“

Lesem vonělo léto, maliny se červenaly na keřích, borůvčí se modralo jako nebe za úplňku a zvířátka se v horkém svitu chodila osvěžit k lesní tůňce. Všichni si užívali dostatek jídla, tepla a letních radovánek na zelených mýtinách. *(Co děláte v létě vy?)*

Lesněnka spokojeně podřimovala ve svých peřinkách, jelikož už všichni dobře víme, že přes den spí a v noci chodí po lese, uklízí jej, připravuje na další roční období *(Jaká máme roční období?)* a navštěvuje zvířátka. *(Za kým může jít Lesněnka na návštěvu?)* Sluneční paprsky vyhřívaly místnost jejího domečku a skrze okno dopadaly až na samý kraj ke krbu. Jeden ze zatoulaných paprsků jí pošimral na nose *(Zašimráme si na nosíku. Co děláme, když nás něco šimrá? - Uděláme grimasu)*. K paprsku se najednou přidaly další. Všechny tančily na jejím nosíku jako na bále, až to Lesněnku probudilo. Rozhlédla se po místnosti, kde viděla jen prach točit se ve světle slunce. Padla zpátky do polštáře, který si překryla přes obličej, aby si zatemnila před očima a mohla zase v klidu spát. Tu najednou ucítila dunění. *(Zabušíme do země)* Otočila se s hlavou stále zabořenou do polštáře zpátky do místnosti, ale nic neviděla. Pustila rukama polštář, aby si nezacpávala uši, snad proto, kdyby to dunění opravdu nebyla jen nějaká náhoda. Zavřela

oči a zas se snažila usnout. Najednou nejenže ucítila dunění, ale zaslechla i šustění listů zvenku. „*Tak tohle?*“ pomyslela si. „*Copak to tam asi duni? Sem přece nikdo nechodí, a když už, tak všichni přece ví, že spím a nemají mě budít, pokud to není důležité*“ posteskla si Lesněnka a otočila se v posteli ke zdi, jako by nic neslyšela.

„*Haló, Haló!*“ ozvalo se zvenku.

To už Lesněnka slyšela velmi zřetelně, až jí to donutilo vyskočit z postýlky. Přiblížila se k oknu, aby nejdřív jen nakoukla ven z bezpečí svého domečku. Ať se rozhlížela na všechny strany, jak jen chtěla, nikde nic nespatriła.

„*Haló, je tu někdo?!*“ zas někdo zvolal.

To už ale pootevřela dveře, aby se mohla rozhlédnout pořádně. V křoví se začalo něco hýbat. Zaměřila se na něj až rozeznala chodící postavu. Lidskou postavu! „*Co dělá člověk tak hluboko v lese? Ztratil se? Nebo něco hledá?*“ pomyslela si víla. Zůstala radši ve světničce, aby ji člověk nespatrił. Z křoví se vyřítily dvě holčičky a tři kluci.

„*Haló! Pomoc! Je tu někdo?*“ volali všichni naráz a dvě holčičky už začínaly poplakávat. Všichni potřebovali pomoc, a to Lesněnku nenechalo klidnou. Má přece pomáhat! A je jedno jestli lesu, zvířatům, nebo někomu, kdo to očividně velmi potřebuje. Uhladila si sukénku a vyskočila na zápraží.

„*Copak se děje?*“ zvolala k dětem. Děti na ni nevěřičně koukaly. Ještě nikdy neviděly lesní vílu na vlastní oči. Kluci vyděšením spadli do bláta a holčičky se přikrčily ke keři.

„*Nemusíte se mě bát. Zaslechla jsem vaše volání a vidím, že jste vyděšení. Tak mi povězte. Copak se děje? Ztratili jste se?*“

„*Víš... my jsme hledali pomoc, až jsme se pak taky ztratili*“.

„*Pomoc? Pro koho jste hledali pomoc?*“ zbystřila víla.

„*Byli jsme zrovna na lesní mýtině u smrkového háje, tam kde teče řeka Divoženka. Hráli jsme si s kamínky, když jsme uslyšeli nějaké divné zvuky.*“

„*Zvuky? Jaké zvuky?*“

„*Vydali jsme se směrem, odkud zvuky vycházely, až jsme pod velkým kořenem stoletého dubu našli uvězněné mládě srnce, které tam bylo zaklíněné*“

„*A já je, chudáček srneček!*“ sepjala ruce víla.

„*No, ale nebyl tam sám. Hned vedle něj byl v pichlavém keři zamotaný malý ježek. Chtěli jsme je osvobodit, ale moc se nás báli a pichlavý keř nás bolet do rukou. Tak jsme se vydali hledat pomoc, až jsme se všichni ztratili*“.

Víla dala ruce v bok, narovнала se a vytáhla bradu směrem ke sluníčku: „*Žádné strachy děti, nejdříve pomůžeme srnečkovi a ježkovi a potom vás dostaneme domů!*“.

A tak se společně vydali na cestu. Jelikož ale nikdo neznal správný směr cesty, přivolala si Lesněnka na pomoc zvířátka tak, jak umí jen ona:

*„Všechny stromy, všechny keře, otevřete svoje dveře!
Všechny nory, brlohy, i přátelé z oblohy!
Volá vás teď lesní víla, pro pomoc se obrátila!
Potřebuje pomoc vaší, zachránit přírodu naši!“*

Sotva dořekla poslední verš, objevilo se spoustu zvířátek, která přišla na pomoc. (*Kdo mohl přijít? Stromy – kdo ze stromů, keře – kdo z keřů, nory – kdo z nor, kdo z brlohů, oblohy apod. mohl dorazit na pomoc*). Ptáci vylétli nad koruny stromů, veverka skákaly z větve na větev, broučci se vydali po zemi a ostatní se rozběhli všemi směry. Netrvalo dlouho a brzy k nim doskákával zajíc svými dlouhými skoky i s liškou, kteří zaklíněná zvířátka našli. Děti s vílou kráčely podél řeky až všichni dorazili ke stoletému dubu. Pod ním ležel zaklíněný, vyčerpaný srneček plačící po mamince a ježek z křoví dupal jako našťvaný obr. (*Napodobíme dupajícího ježka, smutného srnečka*). Jakmile spatřili děti, začali se moc bát a snažili se utíkat. Utéct se jim ale nepodařilo, když je nožky neposlouchaly. Lesněnka k nim přiskočila a začala je utěšovat. Srnečka pohladila mezi ouškama a ježka po tlapce. Vymýšlela, jak by je dokázala dostat ven, ale byla příliš malá a ostatním zvířátkům také všechny snahy nevycházely. Bohužel potřebovali větší pomoc.

„Děti, nedaleko odsud, je záchranná stanice, kde mám kamaráda Petra. Musíme ho zavolat, aby srnečkovi a ježkovi pomohl. On to určitě dokáže!“ víla vyslala nejrychlejší lišku, aby Petra dovedla. Ten dorazil na místo během chvílky. (*Běžíme jako lišky po lese, sháníme Petra záchranáře*)

„Ustupte děti!“ zvolal hned od dveří auta. *„Na opuštěné a ke všemu uvězněné zvíře v žádném případě nesahejte, určitě se velmi bojí.“*

Děti uskočily stranou a sledovali Petra při práci.

„Jsou zvířátka v pořádku? Nejsou zraněná?“ zeptala se jedna z holčiček.

Petr si zvířátka nejprve prohlédl z dálky. Jelikož byla zaklíněná a uvězněná, pomohl jim ven speciálními rukavicemi, aby na nich neulpěl lidský pach. Oba požádali Lesněnku, aby Petrovi vyřídili velké díky a rozběhly se za svými rodiči.

„Děti, pokud byste našly v lese zvíře, které je zraněné, nebo zaklíněné, v žádném případě se do nedotýkejte! Zvířata se velmi dobře orientují podle čichu. Rodiče by z těchto mládřat mohli cítit člověka, a tudíž by se jich také začali bát. Pokud mládě jen leží a nevypadá

zraněné, nechte ho tak, jak je. Rodiče většinou odcházejí pro potravu, kterou pak donesou mláděti tam, kde ho nechali odpočívat. Taková mláďata většinou pomoc nepotřebují. V tomto případě, kdy jsou zvířata uvězněná, je dobře, že jste mě zavolali! Pomáhám jim ven speciálními rukavicemi, a ještě se přesvědčím, že nejsou zraněná. Pokud by zraněná byla, jela by semnou na naši záchrannou stanici, kde bychom je uzdravili.“ (Dramatizace – mláďata králíčků v hloučku, rodiče odcházejí pro potravu, mláďata najdou lidé apod.) Naštěstí byl srneček a ježek jen vylekaný, ale zraněný nebyl ani jeden.

„Pane ochranáři, může si ten, kdo najde opuštěné zvíře, vzít zvířátko i domů?“ zeptal se chlapec. (Co myslíte? Může si každý, kdo najde v lese nějaké zvíře, vzít zvířátko domů?)

„Kdepak!“ zavrtěl Petr hlavou. „Lesní zvířátka patří do lesa. Jen pokud jsou zraněná, od malinka opuštěná nebo handicapovaná (význam slova), tak většinou zůstávají právě v záchranných stanicích nebo u myslivců“.

Za Petrovými zády se vyřítíl jeden z kluků.

„Petře, Petře, na mýtině jsem něco našel!“

Všichni se vydali chlapcovým směrem. Uprostřed mýtiny ve vysoké trávě ležela dvě zaječí mláďata. Všichni se nad nimi s dostatečným odstupem skláněli a obdivovali je.

„Tak. Myslíte, že tato mláďata potřebují pomoc?“ zeptal se Petr. (Co myslíte vy?)

„No, jen leží, nevypadají, že by byli zranění“ řekla holčička.

„A ani nevypadají nějak zvláště. Nejsou ani mokrá, netřesou se a ani nevypadají nemocně“ přidali se ostatní.

„Velmi správně děti! Nejdřív se přesvědčíme, zda zvíře naši pomoc vůbec potřebuje. Pokaždé, když nějaké takové najdeme, se ptáme:“

- Je zvíře zraněné? Má něco s očičkem, nožkou, teče mu někde krev, nebo má zlomenou tlapku či křídlo?*
- Vypadá nemocně? Teče mu z očiček, z nosu nebo si vás vůbec nevšimá a nevnímá vás?*
- Není náhodou promočené nebo se netřese zimou?*

Pokud se nic takového u zvířátka neprojeví, na zvíře nesaháme a necháváme ho na jeho místečku. Kdybychom si i přesto nebyli jistí, vždy můžeme zavolat nějaké záchranné stanici v okolí nebo myslivci. V každém případě ale na žádné zvíře nesaháme!“

Králíci nebyli ani zranění, ani nemocní a vůbec se netřáslí zimou. Spokojeně leželi na místě a pokukovali očkem po zvědavých dětech. Tak se Petr s dětmi vydali opatrně pryč, aby za nimi mohla v klidu přiběhnout zpátky jejich maminka s nějakou dobrotou, pro kterou se vydala.

Hodnocení: Příběh s tematikou opuštěného a zraněného zvířátka byl pro děti poměrně emotivní a citlivý. Pozornost a soustředění pro čtený text bylo více zapojeno a děti se dožadovaly závěru, jak to se zvířátka dopadne. Velmi se zajímaly o pomoc a měly upřímnou radost, že jim přišel na pomoc přímo ochranář. Velmi se jim líbil také smyslový chodník. Děti přímo popisují, jak jim je nebo není příjemný smyslový chodník a přímý dotyk vlastního těla (nohama) s materiály. Popisují, co jim bylo více či méně příjemné, jak mají dobrou paměť v souvislosti se čtvrtou aktivitou, co dokázaly poznat hned a co vůbec. Dětem se po hmatu nejvíce dařilo poznat hrnek a klíče. Naopak u šišky si nebyly tolik jisté. Většina dětí si dokázala zapamatovat tři předměty bez zrakové nápovědy. Smyslový chodník byl nejlepší aktivitou celého týdne. Děti jej opětovně stavěly a skládaly na zahradě.

Obrázek 11: Víla Lesněnka – Lesněnka a sojka

8 CELKOVÉ VYHODNOCENÍ REALIZACE PROJEKTU

Projekt zaměřený na ověření praktičnosti a využití autorských příběhů v praxi dopadl nad očekávání dobře. Děti se neustále pídily po dalších příbězích a aktivitách, které byly příjemným zpestřením a svým zaměřením probouzely v dětech opravdový cit pro přírodovědné aktivity a vztah k přírodě a zvířatům.

Jedním z hlavních cílů bylo vyjmenovat alespoň 3 zástupce ptactva, 3 zástupce savců, 2 zástupce hmyzu a 2 druhy květin a léčivých bylin včetně způsobu využití. Děti si velmi dobře zapamatovaly, k čemu byly jednotlivé byliny využity, a že konkrétně měsíček lékařský pomohl myšce k uzdravení. Většina dětí si také velmi dobře zapamatovala jitrocel, jelikož z něj měla Lesněnka ušitou sukénku. V oblasti ptactva si děti zapamatovaly sojku, jelikož Lesněnce často pomáhala v konkrétních příbězích, dále sovu, která pomáhala myšce vyndat střep z nohy a strakapouda, který je znám jako doktor lesa, což spoustu dětí překvapilo jakožto zbrusu nová informace. V oblasti savců neměly děti problém osvojit si tři celé názvy, jelikož už často mnoho z nich znaly z dřívějšíka nebo z domova. Nejvíce se dětem zaryl do paměti ježek západní, zajíc polní a srnec obecný. Tato zvířata se také opět často v příbězích objevovala. V oblasti květin a stanoveného cíle zapamatování alespoň dvou druhů, děti jmenovaly názvy heřmánku a podbělu, které spadají spíše do bylin. Tato skutečnost by potřebovala v příbězích zmínit, rozšířit a oddělit. Dětem se velmi líbily činnosti prováděné přímo v lese, kde docházelo k aktivnímu pozorování, bádání a experimentování. Líbilo se jim pracovat samostatně i ve skupinách, kdy mohly společně dojít k nějakému výsledku a spolupodílet se na velmi estetických a efektivních výtvorech. Aktivně mezi sebou diskutovaly a vedly rozhovory vedoucí k příjemným a překvapivým závěrům v podobě respektování názoru druhých a snaze začlenit každého jedince. V aktivitě stavění domečku z různých druhů stavebnic docházelo zpočátku k mírným rozkolům z důsledku toho, že některá skupina chtěla ten druh stavebnice, který si vybrala skupina druhá, tudíž bylo potřeba mírně zasáhnout a korigovat situaci. Nenechaly se však odradit situací a přizpůsobily se zúženému výběru nadchtíč ostatních. Společně vytvořily velmi zajímavá a promyšlená díla, která byla velmi komplexní. Měly promyšlenou skladbu domků včetně rozložení a detailů. Společně tak tvořily celek, na kterém se podílely všechny děti.

Kdybych měla vytýčit aktivitu, která se mi s dětmi asi nejvíce líbila, byla by to zkušenost se smyslovým chodníkem v kombinaci s „pamatováčkem“. Tato činnost byla pro děti něčím zbrusu novým a trénink paměti se u většiny velmi osvědčil. Aktivitu chtěly

často opakovat a samy od sebe ji v následujících dnech vyžadovaly a chtěly opakovat. Vnímání různých materiálů, povrchů a pocitů skrze smyslový chodník, pro ně bylo dokonalou aktivní činností vyžadující přímé soustředění.

V rámci projektu jsem si za jeden z hlavních cílů stanovila také schopnost spolupráce a práce v kolektivu, což jsem zohledňovala při výběru samotných aktivit. O spolupráci šlo především a u dětí se projevila schopnost příjemné spolupráce a respektování druhých. V rámci činnosti, kdy došlo k dramatizaci ošetřovatele a zvířátka, docházelo k velmi příjemným situacím a pohledům v případě snahy v péči o druhého. Děti o sebe vzájemně pečovaly a usilovaly o co nejlepší možnou poskytnutou péči. Stejně tak u již zmiňovaných staveb domečků k sobě byly děti tolerantní a respektující. I v případě dvou chlapců, se kterými řešíme v třídě nadměrnou agresivitu, došlo k výraznému zlepšení hlavně při aktivitách odehrávajících se v lesním prostředí. Chlapci vnímali vše kolem sebe, aktivně pracovali a pomáhali druhým, zvláště při aktivitě, kdy vedli druhého se zavázanýma očima. Tyto situace byly pro mě velmi překvapivými.

Projekt jako takový se vyvedl skvěle, avšak byla by potřeba ho časově více roztáhnout. Jednotlivé příběhy lze rozvázat do vícero dní, tudíž by byla možnost věnovat se každému jednotlivému příběhu zvlášť po několik dní s využitím širokého spektra aktivit. Absolutně nebylo možné, naučit se všechny básničky, které byly k jednotlivým příběhům vytvořeny a které daný text obohacovaly. Pro tento týden jsme pracovali pouze s jednou básničkou pocházejícího z prvního dne a se svolávací básničkou uvedenou v příbězích, se kterou Lesněnka svolávala jednotlivá zvířátka k poradě či pomoci. Téma je tedy velmi rozsáhlé a je potřeba ho přizpůsobit konkrétní třídě. K tomu také slouží široká nabídka činností a aktivit na stránkách internetové příručky, kterou mohou učitelé volně přizpůsobit charakteru třídy. Pokud bych tedy projekt realizovala v budoucnu, rozšířila bych si jej na vícero dní s využitím jednoho příběhu na více dní. Využila bych také příležitosti k navázání spolupráce s ekologickými spolky v okolí, které by pomohly čtené příběhy ukotvit v dětské paměti a získat tak reálnou představu. Dalším negativním faktorem byl vysoký počet dětí, který znemožňoval individuální přístup k jednotlivým dětem, který ale převážil fakt, že děti velmi aktivně spolupracovaly ve skupinách. Nutno tedy konstatovat že děti byly nadměrně spokojené a program si velmi užily.

Pro mě byl velmi příjemným zjištěním fakt, že se dětem mé příběhy líbily a nejen to, chtěly je opakovat, ale také chtěly další, což mě přimělo k pokračování a rozšiřování

této knihy. Příběhy měly za cíl rozvíjet u dětí cit k ochraně přírody a zvířat, což mělo kladný výsledek. Děti častěji vyhledávaly aktivity v přírodě, více se dotazovaly na přírodní zákonitosti a motivovaly také ostatní učitelky k využití ve svých třídách. Překvapujícím bodem z příběhů pro mě byla situace, kdy děti opravdu intenzivně a soustředěně naslouchaly příběhu o myšce se střepem v nožce, kdy doufaly, že o ni bude dobře postaráno. Dětem přirozená citlivost se do procesu čtení a doplňkových aktivit velmi projevila. V aktivitě, kdy jeden pečoval o druhého v roli ochránáře a zvířete, byly velmi opatrné a aktivita je velmi bavila. Neustále se pídily po dalších a dalších příbězích, za což jsem velmi vděčná. Doufám, že se mi podaří knihu rozšířit.

Obrázek 12: Dobrodružství vily Lesněnky očima dětí – Lesněnky domov

ZÁVĚR

Diplomová práce měla jako hlavní cíl vytvořit a následně ověřit efektivitu a využití autorských pohádkových příběhů orientovaných na ochranu zvířat a přírody ve vzdělávacím procesu konkrétní mateřské školy skrze pedagogický projekt. Zda jsou tyto autorské příběhy pro děti motivující v prohloubení vztahu k přírodě a zvířatům i s využitím pracovních listů a zásobníku aktivit uvedených v internetové příručce.

V teoretické části jsem vymezila základní pojmy týkající se předškolního věku, čtení, předčtenářské gramotnosti a také zde byly definovány pojmy v souvislosti s environmentální výchovou, ekologií obecně a environmentální senzitivitou. Dále jsem se zaměřila na specifikaci předčtenářské gramotnosti, historii čtení dětí předškolního věku a jejího moderního pojetí v dnešním světě. Nedílnou součástí teoretické části je také vymezení vztahu dítěte jak ke knize, tak i k přírodě, jelikož tyto dvě oblasti jsou společně propojené skrze celou diplomovou práci. Uvedla jsem také tyto dvě oblasti v souvislosti s RVP PV, s jejich vymezením v každé vzdělávací oblasti dítěte předškolního věku.

K ověření využitelnosti příběhů jsem zvolila tvorbu pedagogického projektu v konkrétní mateřské škole, kde jsem využila a ověřila všechny autorské příběhy včetně několika pracovních listů a námětů na činnosti uvedených i v internetové příručce. Projekt byl realizován ve třídě předškolních dětí ve věku 5-6 let, kterým byly veškeré činnosti přizpůsobeny vzhledem k věku a schopnostem. Příběhy u dětí citelně podpořily větší zájem o důsledcích působení člověka na přírodu, její proměny, a hlavně rozmanité spektrum zvířecích obyvatel. Výsledek pedagogického projektu přinesl zjištění, že příběhy jsou vhodné pro využití v mateřské škole, a navíc jsou i široce využitelné. V rámci doporučení do praxe bych se uchýlila k větší časové dotaci pro čtení příběhů a rozdělení jednoho příběhu do vícero dní. Ve vztahu k předčtenářské gramotnosti, došlo k výraznému zvýšení zájmu dětí o knihy a listování v nich. V dalších dnech nosily děti do mateřské školy své oblíbené knihy.

Dílčím cílem práce bylo vytvoření internetové příručky jakožto podpory využívání moderních technologií v předškolním vzdělávání. Internetová příručka byla kdykoliv k dispozici pro stažení pracovních listů jako zásobník aktivit i byla volně k dispozici k prohlížení dětem. Pracovní listy se se svým zaměřením a ztvárněním podílely na rozvoji čtenářské pregramotnosti a vývoji dítěte v dalších oblastech.

Aplikace pedagogického projektu mě dovedla k názoru, že autorské příběhy jsou vhodně sepsány a otevřené dětské fantazii a představivosti a že jejich využití je v prostředí mateřské školy zcela vhodné. Je však potřeba si lépe rozvrhnout a naplánovat časovou dotaci pro čtení. To se vždy odvíjí od individuálních potřeb tříd a konkrétních dětí. Příběhy jsou vhodně motivovány stejně tak jako propojenost použitých pracovních listů a aktivit. Celkové hodnocení projektu mě přivedlo k příjemnému zjištění, že se mé autorské příběhy dětem velmi líbily a stejně tak i ostatním učitelům. O příběhy a aktivity je projeven značný zájem, což mě velmi těší. Doufám, že budu moci sérii pohádkových příběhů v budoucnu rozšířit.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. ANDRESKOVÁ, Jenny, Markéta KUBECOVÁ, Michaela KUKAČKOVÁ, Lenka SUCHARDOVÁ a Kateřina ZEMANOVÁ. *Rozvíjíme environmentální citění dětí*. Praha: Raabe, [2018]. Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-355-1.
2. DELFOS, Martine F. *Pověz mi--: jak vést profesionální rozhovor s dětmi mezi 4 a 12 lety*. Přeložil Ruben PELLAR. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1327-7...
3. GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Jak a co číst dětem v MŠ: komentovaný výběr literárních textů na základě RVP PV*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-854-8.
4. JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina a Magdaléna KAPUCIÁNOVÁ. *Činnosti venku a v přírodě v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, c2013. Komplexní metodiky jednotlivých oblastí předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-071-0.
5. JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina a Magdaléna KAPUCIÁNOVÁ. *Činnosti venku a v přírodě v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, c2013. Komplexní metodiky jednotlivých oblastí předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-071-0.
6. JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. *Ekolistky*. II. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7290-798-4.
7. JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Josef Raabe, c2010. Nahlízet – nacházet. ISBN 978-80-86307-95-4.
8. KŘIVÁNEK, Zdeněk a Radka WILDOVÁ. *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: Univerzita Karlova, 1998. ISBN 80-86039-55-2.
9. LEBLOVÁ, Eliška. *Environmentální výchova v mateřské škole*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1149-5.
10. MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-0870-1.
11. POSPÍŠILOVÁ, Zuzana. *Hrajeme si s básničkou*. Praha: Grada, 2007. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-1709-8.
12. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
13. SVOBODOVÁ, Radka. *Základy techniky řeči pro (budoucí) učitele*. Praha: Univerzita Karlova, 1998. ISBN 80-86039-45-5.

14. TOMÁŠKOVÁ, Iva. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0790-0.
15. ZELINKOVÁ, Olga. *Dyslexie v předškolním věku?* Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-321-5.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Co je Ekologie – slovník PŘÍRODA.cz. *PŘÍRODA.cz - příroda, ekologie, životní prostředí* [online]. Copyright © 2004 [cit. 09.04.2022]. Dostupné z: <https://www.priroda.cz/slovník.php?detail=962>

Čtenářství — IPK – informace pro knihovny. [online]. Copyright © Národní knihovna ČR [cit. 09.04.2022]. Dostupné z: https://ipk.nkp.cz/odborne-cinnosti/ctenarstvi-1/12_Cten.htm#pruzkumy

Distanční vzdělávání pro předškolní děti | Základní škola a Mateřská škola Hladké Životice. *Základní škola a Mateřská škola Hladké Životice | Oficiální stránky ZŠ a MŠ Hladké Životice* [online]. Copyright © Základní škola a Mateřská škola Hladké Životice, p.o. [cit. 09.04.2022]. Dostupné z: <https://www.zshlzivotice.cz/distancni-vzdelavani-pro-predskolni-deti/>

Informační systém v lese, Lesy ČR [online]. Copyright © 2022 [cit. 14.4.2022]. Dostupné z: <https://lesy.cz/volny-cas-lese/informacni-system-v-lese/>

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání od 1. září 2021, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 07.04.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/opatreni-ministra-zmena-rvppv-2021> [online]. [cit.2022-04-09]

Sucuri WebSite Firewall – Access Denied. *Sucuri WebSite Firewall – Access Denied* [online]. Copyright © 2019 Sucuri Inc. All rights reserved. [cit. 09.04.2022]. Dostupné z: <https://extension.psu.edu/programs/betterkidcare/early-care/tip-pages/all/children-and-nature-are-we-supporting-the-connection>

Why Do Kids Need Books? – The National Children’s Book and Literacy Alliance. Home – The National Children’s Book and Literacy Alliance [online]. Copyright © 2022 The National Children [cit.09.04.2022]. Dostupné z: <https://thencbla.org/advocacy/why-do-kids-need-books/>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Apod. – A podobně

Atd. – A tak dále

EVVO – Environmentální výchova, vzdělávání a osvěta

MŠ – mateřská škola

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

RVP – Rámcový vzdělávací program

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

ŠVP – Školní vzdělávací program

ZŠ – základní škola

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Karty: Chování v lese

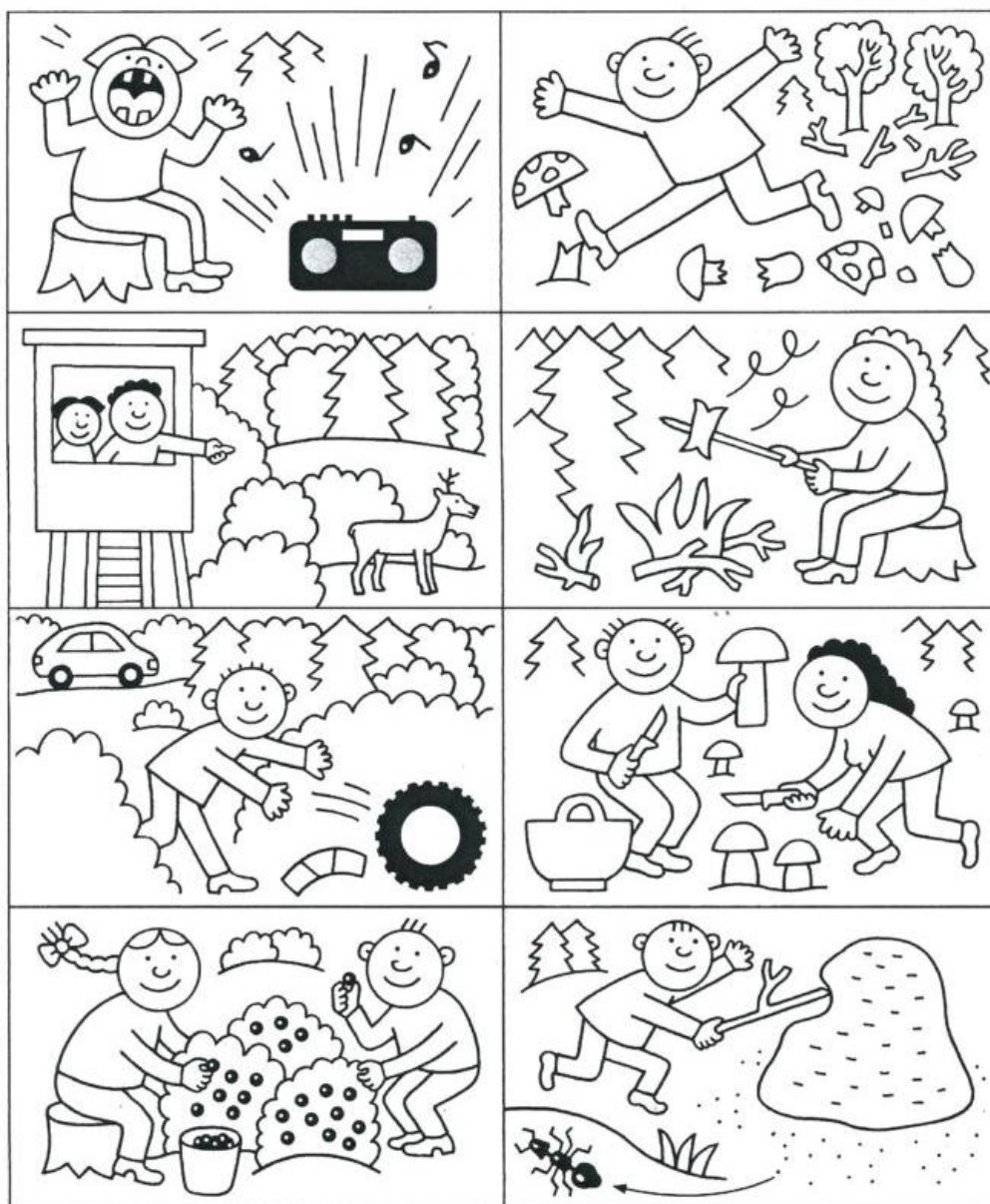
Příloha č. 2: Pracovní list – „*Co do lesa nepatří?*“

Příloha č. 3: Slabikové karty

Příloha č. 4: Lesní cedule

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Karty: Chování v lese

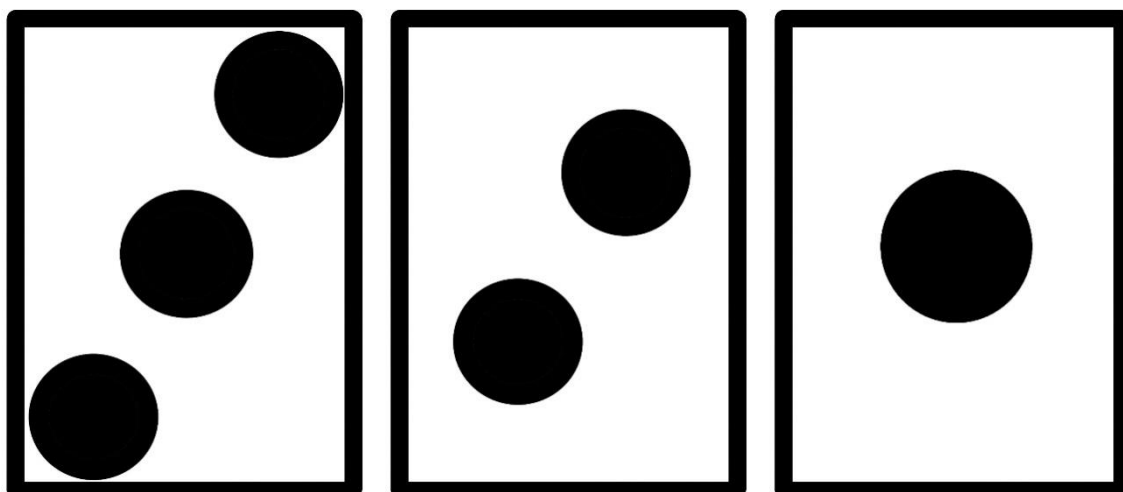

(ZŠ a MŠ Hladké Životice, 2022)

Příloha č. 2: Pracovní list – „Co do lesa nepatří?“

Příloha č. 3: Slabikové karty

Příloha č. 4: Lesní cedule

(Lesy ČR, 2022)

ANOTACE

Jméno a Příjmení:	Nikola Pytlová
Katedra:	Katedra informační technologie
Vedoucí práce:	Mgr. Jan Kubrický PhD.
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Tvorba autorské knihy zaměřené na ochranu zvířat a přírody s podporou rozvoje předčtenářské gramotnosti pro děti v mateřské škole
Název v angličtině:	Creation of an author's book and internet manual focused on the protection of animals and nature with the support of the development of pre-reading literacy for Children in kindergarten
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá posílením předčtenářské gramotnosti v kombinaci s rozvojem environmentální výchovy pro děti předškolního věku skrze autorské pohádkové příběhy a internetovou příručku s návrhy na činnosti a autorskými pracovními listy. V práci jsou definovány důležité pojmy a informace, které jsou stěžejní pro tvorbu autorské knihy, včetně ukotvení vzdělávacích oblastí v kurikulárních dokumentech. Využitelnost a praktičnost knihy je ověřována skrze projekt pro konkrétní třídu mateřské školy.
Klíčová slova:	Předčtenářská gramotnost, environmentální výchova, autorská kniha, internetová příručka, projektová výuka, předškolní věk
Anotace v angličtině:	The diploma thesis deal with pre-reading literacy in combination with the development of environmental education for preschool children through autor's fairy tales and an internet manual with suggestions for activities and author's worksheets. The thesis defines important concepts and information that are crucial for the creation of author'sbooks, including the anchoring of Educational areas in curricular documents. The usability and practicality of the book is verified through a project for a specific kindergarten class.
Klíčová slova v angličtině:	Pre-reading literacy, environmental education, author's book, internet guide, project teaching, preschool age
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Karty: Chování v lese Příloha č. 2: Pracovní list – „ <i>Co do lesa nepatří?</i> “

	Příloha č. 3: Slabikové karty Příloha č. 4: Lesní cedule
Rozsah práce:	92 stran
Jazyk práce:	Český jazyk